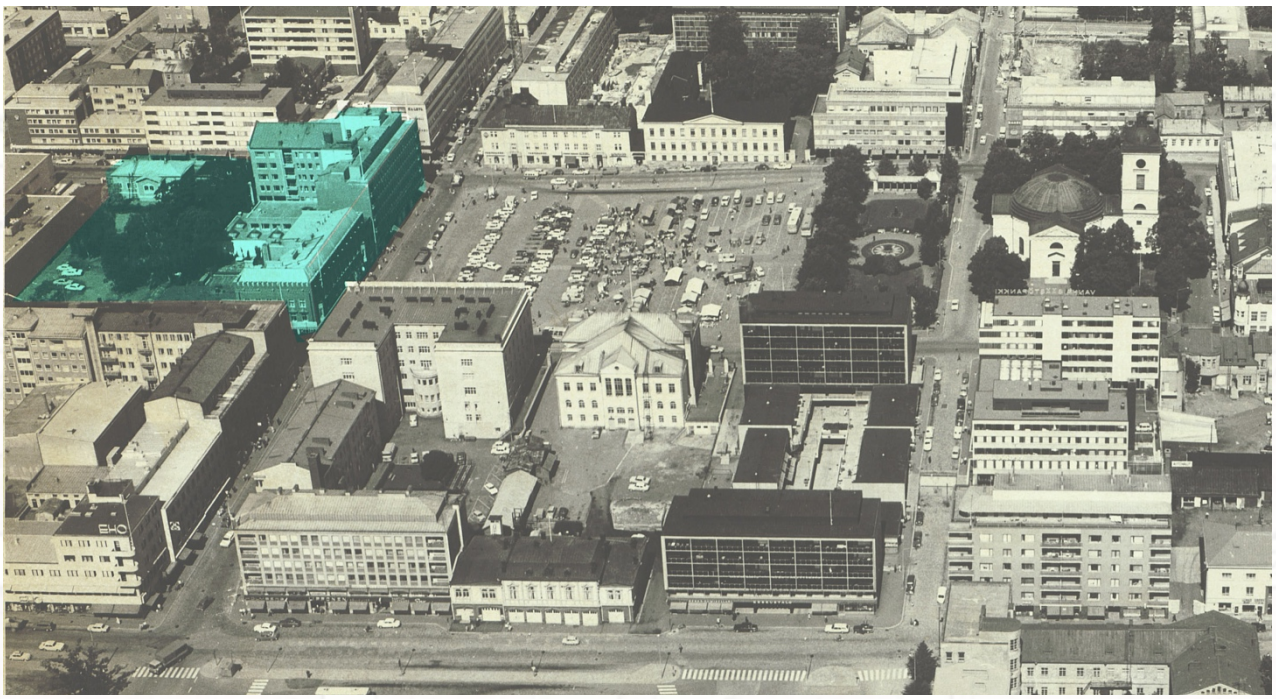
Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

RAKENNUSHISTORIASELVITYS

RUUSUKORTTELIN KEHITYS

HÄMEENLINNA



RUUSUKORTTELI

SIBELIUKSEN SYNTYMÄKOTI 1834
KANSALLISOSAKEPANKKI 1915
AS OY HÄMEENTORI 1951

2018 HÄMEENLINNAN KAUPUNKI

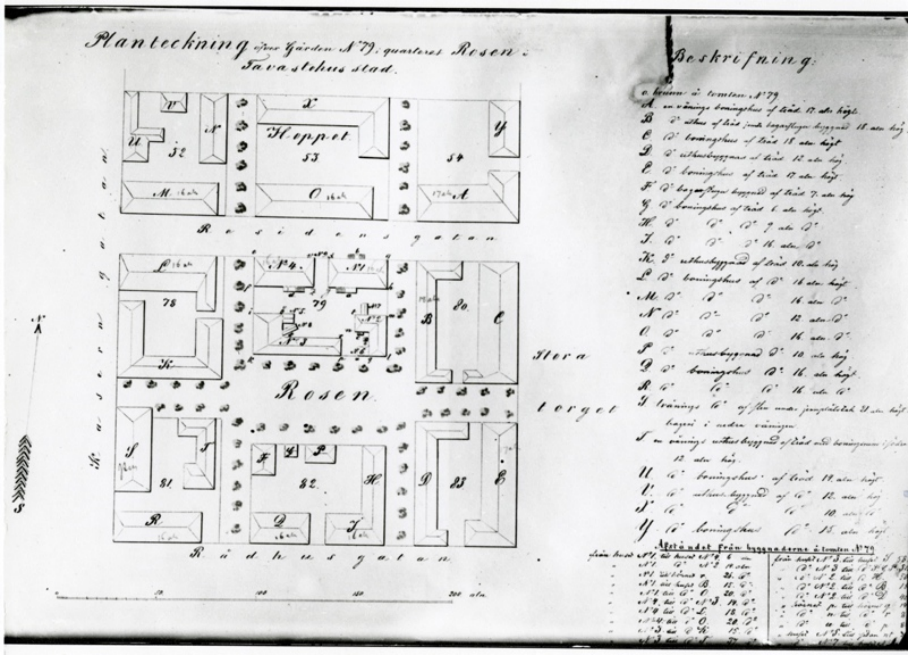
Kannen kuva 1. Hämeenlinnan torin alue 1969. HKMA

Kuva- ja karttalähteissä käytetyt lyhenteet:

ELKA	Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto, pankkimuseo
HKA	Hämeenlinnan kaupungin arkisto
HKMA	Hämeenlinnan kaupungin museon kuva-arkisto
HL	Hämeen liitto
HMA	Hämeen maakunta-arkisto
HML	Hämeenlinnan kaupunki, kaavoitus
KA	Kansallisarkisto
Lydia	Hämeenlinnan kaupungin kirjaston historiasivuston aineistot http://lydia.hameenlinna.fi/
MO	Museovirasto, finna/musketti, vapaasti käytettävät kokoelmat

Raportin valokuvat: Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

Karttapohjat ja ortokuvat: HMA, HML, Lydia, KA



Kartta 1: Kortteli palovakuutuskirjassa 1861. HKA/ KA Ruusu-kortteli nimitys esiintyy Engelin ajan kartoissa, joissa torin länsilaidan kortteli oli nimetty ruusuksi Rosen.

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto ... 4
1.1 Tiivistelmä ... 4
1.2 Korttelin keskeiset arvot- ja ominaispiirteet ... 5
1.3 Arvokkaat ominaispiirteet ja muutoksen sietokyky ... 6
1.4 Suositukset ja kehityskohteet ... 6
1.5 Tehtävän kuvaus ja selvityksen sisältö ... 7
1.6 Korttelin yleinen kuvaus ... 9
1.7 Korttelin arvorakennukset - rakennushistoriaselvityskohteet ... 9

2 Rakennussuojelun tilanne ja kaupunkikehityksen tavoitteet 2020-luvulla ... 12
2.1 Rakennushistoriallinen suojelutilanne ... 12
2.2 Keskustan kehittämisen haasteet ... 15

3 Rakennushistoria: korttelin kaupunkikuvallinen kehitys ... 17
3.1 Kortteli asemakaavoissa ja kaupunkikartoissa, rakentumisen päävaiheet ... 18
3.2 Kortteli muuttuu 1780-1959 ... 21
3.3 Ruusu-kortteli ja kaupunkiakselit ... 28
3.4 KOP ja Hämeentori torin länsisivuna ... 31
3.5 Kortteli ja historiallisen kaupunkirakenteen korkeus ... 32
3.6 Korttelin kaupunkikuvallisesti arvokkaat näkymät ... 34
3.6.1 Näkymät torille ja torilta ... 34
3.6.2 KOP ja näkymät Raatihuoneenkadulta ... 37
3.6.3 Sibeliuksenkatu – Hämeentori ja KOP torin rajana ... 40
3.6.4 Hallituskatu – As Oy Hämeentori 1950-luvun ja Sibeliuksen syntymäkoti vanhan katulinjan näyttäjinä ... 42

4 Yhteenveto ja arviointi ... 46
4.1 Arvokerrokset ... 46
4.2 Ominaispiirteet ja muutoksensietokyky ... 47
4.3 Suositukset, huomiot ja kehityskohteet: ... 48
4.3.1 Korttelin kehitys ja arvokohteet ... 48
4.3.2 Katusivut ja kadut osana akselia ... 48
4.3.3 Täydennys-ja korkea rakentaminen ... 48
4.3.4 Sibeliuksen syntymäkoti ... 48
4.4 Täydennysrakentamisen sietokyky ja korkean rakentamisen ja historiallisen kaupunkimaiseman suhde ... 49
4.5 Lähteet ... 52

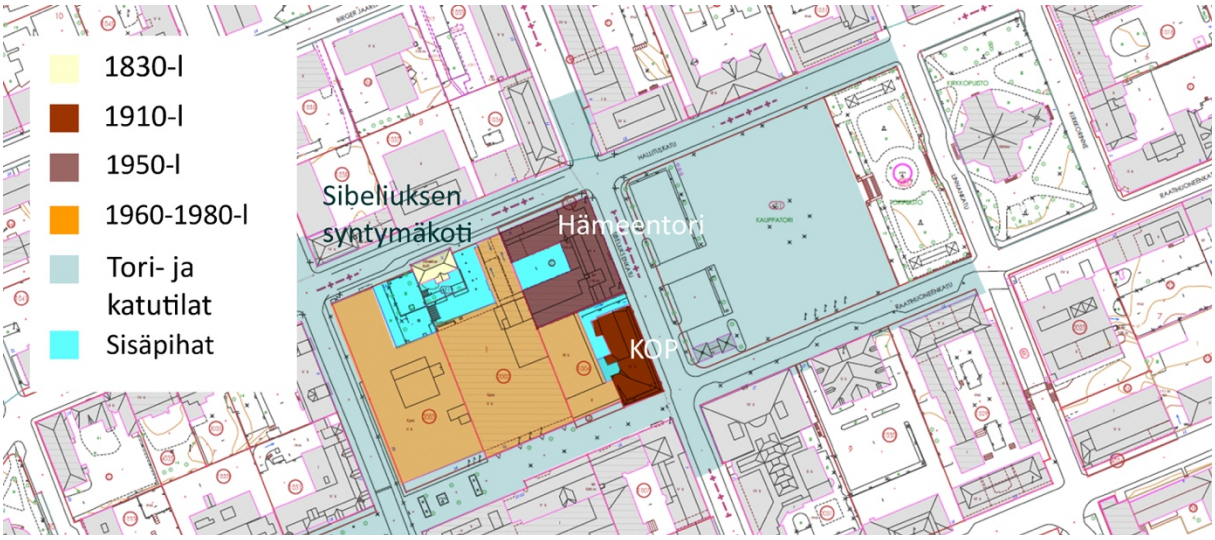
1 Johdanto

1.1 Tiivistelmä

Ruusukorttelia käsittelevä rakennushistoriaselvityskokonaisuus on tehty asemakaavatyötä varten kaupunkikuvallisista ja kaupunkirakennushistoriallisista lähtökohdista. Selvityksen yleisosa käsittelee Ruusu- eli ykköskorttelin kaupunkihistoriallista kehitystä ja erilliset rakennushistoriaselvitykset Sibeliuksen syntymäkodin, Kansallisosakepankin ja As Oy Hämeentorin vaiheita ja arvoja osana kaupunkikuvaa. Hämeenlinnan kauppatoria rajaava kortteli on asumisen ja liike-elämän palveluksessa.

Korttelin vanhin rakennus, Sibeliuksen syntymäkoti 1830-luvulta edustaa C.L. Engelin suunnittelemaa empiren matalaa puukaupunkikerrosta, 1910-luvun punatiilinen, ajan historismia edustava Kansallisosakepankki kivikaupungin alkua ja 1950-luvun alun As Oy Hämeentori kaupungin kasvua, autoistumisen alkua ja modernia kaupunkiasumista. Tutkittujen rakennusten ympärillä ovat korttelin täyttäneet 1970-luvun suuret automarketit.

Selvitys nostaa esiin historiasta nousevia huomioita kaupunkirakenteesta tulevaisuuden muutosvalintoja varten, arvioi rakennusten säilyneisyyttä ja arkkitehtonista muutoskykyä. Rakennuskohtaisissa selvityksissä arvoja on tutkittu yksityiskohtaisemmin ja niiden yhteydessä annetaan suosituksia rakennusten säilyttämisestä ja tonttien kehittämisestä. Työn taustalla on myös korkean rakentamisen mahdollisuuksien ja ehtojen tutkiminen asemakaavatyössä, 2000-luvun kaupunkikehityksen paineiden sovittaminen kulttuurihistorialtaan ainutlaatuiseen ympäristöön, josta Suomessa on vasta vähän kokemusta.



Kaavio: Kohteet ja korttelin ajalliset kerrokset kantakartalla. HML.

1.2 Korttelin keskeiset arvot- ja ominaispiirteet

Piirre	Peruste ja yhteys kaupunkirakenteeseen
• KOP ja As OY Hämeentori osa valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä • Arvokkaan toritilan länsiraja • Korttelin torisivu on kirkolle alisteinen, • sen rakennukset toimivat kirkon vastinparina, kirkolta tulevan akselin portteina.	• Tori on kaupunkikehityksen historiallinen esimerkki yhtenä sisämaan vanhimmista kaupunkien markkinapaikoista, Etelä-Suomen keskuskaupungin ytimenä ja läänin pääkaupungin hallintoaukiona. • Kirkko on korkeimpana rakennuksena kaupungin tärkein maamerkki ja kaupunkisommitelman ydin.
• Kortteli sijaitsee kaupungin historiallisella, länteen ja itään suuntautuvalla historiallisella pääakselilla, jonka keskeisiä elementtejä ovat kirkko, tori, entinen ortodoksikirkko sekä Turuntie ja Viipurintie. • Korttelin kulmat ovat ehjät.	• 1700-luvun lopulta asti kehittynyt arvokas kaupunkisommitelma. Empiren korttelimuoto ehjin kulmin, alkuperäiset katulinjat säilyneet osittain.
• Sibeliuksen syntymäkoti 1830-luvun Engelin puukaupungin kerrostuma, varhaisen rakennussuojelun esimerkki ja erityisen henkilöhistorian kerrostuma. • KOP punatiiliarkkitehtuurin, 1910-luvun historismin ja pankkirakentamisen, liikerakentamisen kerrostuma • As Oy Hämeentori modernismin korkean asuin- ja liikerakentamisen kerrostuma ja uuden, 1950-luvun kaupunkirakenteen lähtökohta ja mittakaava.	• Ruusukortteli on osa torin laadukasta arkkitehtuurin kerroksellisuutta, jossa näkyvät sekä Ruotsin että Venäjän vallanajan paikallishallinnon, autonomian ja itsenäisyyden ajan liike-elämän rakennukset. • Korttelissa on säilynyt sekä asumista että palveluita.
• KOP, As Oy Hämeentori ja Sibeliuksen syntymäkoti edustavat oman aikakautensa arvokasta arkkitehtuuria • KOP ja As Hämeentori toistavat torilla tyypillistä julkisivujen symmetriaa.	• Arvokortteleissa käytetty parhaita suunnittelijoita, materiaaleja ja uusinta tekniikkaa.
• 1960-80-luvun kerrostumien rakennushistoriallinen arvo on kestänyt muutoksissa vanhempaa rakennuskantaa heikommin.	• Vanhimmat katusivut säilyneet lähes alkuperäisinä. • Näkymät ja kattomaisema 7. kerroksesta on torille arvokas, korttelin sisäosiin ja länteen heikkolaatuinen.



Kuvasovite1: Torin länsisivun ominaispiirteet. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

1.3 Arvokkaat ominaispiirteet ja muutoksen sietokyky

- Keskeiset näkymät Sibeliuksenkadulta, Hallituskadulta ja Raatihuoneenkadulta kirkolle ja torille on suositeltavaa säilyttää, näkymiä torilta on suositeltava kehittää.
- KOP:n ja Hämeentorin katujulkisivut detaljeineen on suositeltavaa säilyttää katutason yläpuolella.
  Säilyttämisessä suositeltavaa alkuperäisten osien korjaus ja entisöinti.
- Katutasossa on suositeltavaa säästää alkuperäiset materiaalit ja ikkunajaot.
- Pihasivut, KOP laajennus ja Hämeentorin siipiosa kestävät muutoksia.
- As Oy Hämeentorin porrashuoneet on suositeltavaa säilyttää.
- Rakennusten väli torisivulla on historiallinen palokuja, asemakaavallinen kiinnekohta, kestää muutoksia.
- Torisivulla voidaan lisätä mainoksia julkisivuihin ja räystäslinjaan vanhoille paikoille.
- Korttelin käytön jatkuminen asuin- ja liike-elämän palveluksessa. Korttelissa suositeltavaa jatkaa toimintojen sekoittamista.
- Sibeliuksen syntymäkodin rakennusmassa, katujulkisivut ja -linja on suositeltavaa säilyttää, pihasivu voidaan kytkeä mahdolliseen uuteen museotoimintaa tukevaan rakennusosaan.
- As Oy Hämeentoria korkeampi rakentaminen muuttaisi keskustan vallitsevat kauko- ja lähinäkymät, kirkon ja sen ympäristön valtakunnallisesti arvokkaan ympäristön tilahierarkian ja kirkon roolin kaupunkiakseleiden ytimenä.

1.4 Suositukset ja kehityskohteet

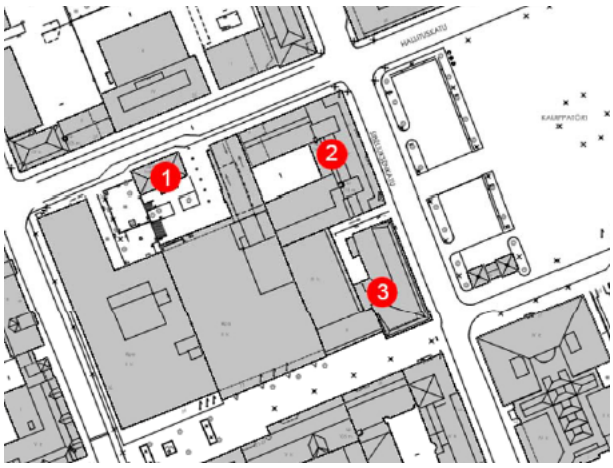
- Ruusukortteli on Hämeenlinnan kaupunkihistorian arvokas kaupan ja asumisen kortteli, jonka kehittäminen vaatii erityistä huomiota.
- Korkea rakentaminen kortteliin vaatii lähinäkyminen tarkkaa tutkimista sekä tori- ja katutasolta että kattomaisemasta. Huomioitavia ovat kaupunkiakselin keskilinja, sen Turuntien näkymä ja kiinnekohtina, kirkko ja entinen ortodoksikirkko, jotka sijoittuvat symmetrisesti akselin keskilinjalle. Kaukonäkymiä on selvitetty korkean rakentamisen selvityksessä. Jatkosuunnittelussa on suositeltavaa hyödyntää näkymiä torille ja kirkolle.
- Kattomaiseman ja kattorakentamisen laadun erityinen huomioiminen.
- Korttelin torisivun tasapainottamista uusin rakennusmassoin on tutkittava sekä tori- että katunäkymien kehittämiseksi.

- Ehjien kulmien säilyttäminen ja KOP -kulman katutason palauttaminen suljetuksi olisi suositeltavaa.
- Liikenne-, katutilan-, ja katuvalaistuksen suunnittelu kulttuurihistoriallisista katutilan lähtökohdista. Torin ja akselin katujen yhdistäminen kadunkalustein ja pintamateriaalien laadukkaalla suunnittelulla.
- Sibeliuksen syntymäkodin museotoiminnan kehittäminen rakennuksen ulkopuolella.



Kuvasovite 2: Sibeliuksen syntymäkodin Hallituskatu 11:ssa katusivu on vanhan katulinjan tasossa. Sibeliuksen syntymäkodin rakennusmassa- ja kattomuoto on suositeltavaa säilyttää rakennussuojelun luomassa asussa. Museorakennus on korttelin ainoa 1800-lukua edustava rakennus. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

1.5 Tehtävän kuvaus ja selvityksen sisältö



1. Sibeliuksen syntymäkoti 1834
   Hallituskatu 11

2. Sibeliuksenkatu 7
   As Oy Hämeentori 1951

3. Raatihuoneenkatu 10
   KOP 1915, laajennuksia 1960-80

Kartta 2: Kohteet kantakartalla. HML.

Lähtökohtana selvitystyölle oli Hämeenlinnan keskustavisio 2014 sekä Korkean rakentamisen raportti 2018. Keskustavision yleissuunnitelmassa on pohdittu liikennejärjestelmää, maanalaista pysäköintiä, kaupan- ja asumisentilojen uudistamista. Täydennysrakentamisen potentiaalia tarkasteltiin korkean rakentamisen selvityksessä. Nykyhaasteiden yhteydessä historiallisia lähtökohtia on arvioitava myös

yhä enemmän pyöräilijän, julkisen liikenteen, kävelijän sekä mahdollisesti korkealla asuvan ja palveluita käyttävien hämeenlinnalaisten näkökulmista. 2014 rakennushistoriaa selvitettiin koko keskusta-alueen laajuudessa yleissuunnitelmaa varten. Nyt selvitettiin Ruusu- eli nk. ykköskortteli torimaisemassa sekä sen kolmen rakennuksen selvitykset suojelua ja muutoksen sietokyvyn arviointia vaativista kohteista. Muutostilanne vastaa nyt osin 1930-luvulla alkanutta ja sotien vuoksi vasta 1950-60-luvuilla tapahtunutta murrosta, jossa auto, kauppa ja rakentamisen uudet tekniikat muuttivat kaupunkia ja sen rakennetta. Tällöinkin katutila määritti rakentamisen volyymia.

Selvitys on tehty asemakaavatyötä varten. Rakennuskohtaisissa selvityksissä inventoitiin ja arvioitiin kohteiden kulttuurihistoriallisia ominaispiirteitä ja käyttöhistoriaa sekä arvoja, säilyneisyyttä ja muutoskestävyyttä asemakaavan kehittämisen näkökulmasta. Esille on tuotu rakennusten kerrostumat, säilyneisyys ja asema historiallisessa nykypäivän kaupunkirakenteessa. Selvityksen ovat tuottaneet rakennustutkija Jari Heiskanen ja arkkitehti Laura Uimonen Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy:ltä. Raportti on koostettu kesällä 2018. Työ on tehty arkistolähteitä, kirjallisuutta ja rakennuksia paikan päällä tutkien. Työtä ohjasivat Hämeenlinnan kaupungilta asemakaava-arkkitehti Jari Mettälä sekä arkkitehdit Johanna Närhi ja Tommi Terästö.

Selvitys on jaettu neljään osaan. Ensimmäinen osa, Ruusukorttelin kehitys, esittelee korttelin historiaa, suunnittelua ja rakentumista 1770-luvulta 2000-luvulle. Se on tausta korttelin KOP:n pankkitalon, As Oy Hämeentorin asuin- ja liiketalon sekä Sibeliuksen syntymäkodin rakennushistoriaselvityksille. Tässä osassa esitellään ensin korttelin kehitystä kaupunkikarttojen ja asemakaavojen avulla ja toiseksi miten matala puutalokortteli kehittyi pankkien ja liike-elämän kivikaupungiksi. Lopuksi pohditaan korttelin historiallista merkitystä ja nykytilaa. Viimeiseksi esitellään lähteet.

Keskeisenä lähdeaineistona selvityksessä oli Hämeenlinnan kaupungin arkiston (HKA), Hämeenlinnan kaupungin museon kuva-arkisto HMLMA, Hämeen maakunta-arkisto HMA ja Elinkeinoelämän keskuksen kuva-arkisto Nordean/ELKA arkisto sekä Hämeenlinnan historiaa käsittelevä kirjallisuus ja verkkolähteet.



Kuvasovite 3: Kohteet ortokuvassa. HML. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

1.6 Korttelin yleinen kuvaus

C.L. Engelin kartassa korttelille annettiin nimi 1831 Ruusu. Ruusukortteli sijaitsee länteen laskevan torin laidalla palvellen asumista ja kauppaa, kuten jo 1700-luvun lopulla. Nykyrakenne on monikerroksellinen. Kortteleissa toistuvat edelleen julkiset katusivut, etenkin katutasossa, sekä yksityisemmät sisäpihat, vaikkakin useimmiten pysäköinti- ja jätetiloille varattuina.

Ruusu-kortteli on rakennettu lähes kokonaan umpeen. Torisivulla sijaitsevat 4. kerroksen korkuinen KOP ja 7. kerroksen korkeudelle nouseva As Oy Hämeentori. Korttelin länsipään täyttävät 1960-70-lukujen kaksikerroksiset liiketilat, joiden katolla on pysäköintikansi. Hallituskadun varrella on pieni piha ja yksikerroksinen puurakennus, Sibeliuksen syntymäkoti vuodelta 1834.

Punatiilinen Kansallisosakepankin asuin-ja liikerakennus valmistui 1915 ja As Oy Hämeentorin asuin- ja liiketalo 1951. Tiiviin katujulkisivun Raatihuoneenkadulla luo KOP:n talon laajennusosa 1960- ja 1980-luvuilta sekä Sokos ja Centrum tavaratalot. Ne ulottuvat läpi korttelin ja ajoluiska pysäköintikannelle Hallituskadulta erottaa korkeaa asuinkerrostaloa ja Sibeliuksen syntymäkodin päädyn laitaa kulkevaa reittiä kauppakeskukseen. Vastaavasti länsipuolella on luiska kellarikerrokseen. Katutaso jatkuu korttelissa ainoastaan Sibeliuksen syntymäkodin ympärillä, jossa sijaitsee korttelin ainoa julkisempi puistoaukiomainen tila sekä yksittäisiä puita. Lisäksi As Oy Hämeentorin ja KOP:n sisäpihoilla sijaitsevat pienet huoltopihat, joihin käynti porttien kautta kadulta.

1.7 Korttelin arvorakennukset - rakennushistoriaselvityskohteet

Sibeliuksen syntymäkoti edustaa korttelissa 1830-luvun puuempirekerrosta ja matalan puukaupungin mittakaavaa. Rakennus on suojeltu Hämeenlinnan Kantakaupungin osayleiskaavassa 2035 ja voimassa olevassa asemakaavassa vuodelta 1961 ja sen muutoksessa 1966 merkinnällä *EM, Sibeliuksen syntymäkoti, ei saa purkaa.* Rakennus on arvokas matkailullisesti ja kulttuurihistoriallisesti Sibeliuksen henkilöhistorian vuoksi. Kohteella on arvoa myös varhaisena suojelu- ja museokohteena.



Kuva 2. Hallituskatu 11 katusivu.

1834 rakennettu aumakattoinen yksikerroksinen 18,5 x 9,2 m lautaverhoiltu hirsirakennus sijaitsee Hallituskadun varrella. Apteekkareiden asuin- ja liiketalo palveli 1860-luvulla kaupunginlääkäri Sibeliusta, jonka poika säveltäjä Jean Sibelius syntyi talossa 1865. Myös erilaisia myymälöitä palvellut talo on varhainen suojelukohde, joka lahjoitettiin museoksi. 1965 alkoi museotoiminta ja ulkoasu palautettiin oletettuun 1830-luvun asuun. Käynti museoon on pihasivun kuistilta. Rakennusta ympäröivät kaksikerroksiset 1970-luvun liikerakennukset, joiden katolla on pysäköintikansi. Piha ympärillä on kivetty ja rajattu aidalla. Ympäröivällä alueella portaita ja tasoeroja.

As Oy Hämeentori edustaa torin luoteiskulmassa 1950-luvun alun moderniin tekniikkaan perustuvaa kerrostaloasumista ja liike-elämää. Rakennuksen yhtiö on nykyisin Kiinteistöyhtiö Hämeentori. Rakennus kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin (RKY) Hämeenlinnan torin ja kirkon alueeseen. Rakennus on suojeltu Hämeenlinnan Kantakaupungin osayleiskaavassa 2035.



Kuva 3. Näkymä Hallituskadulta 2018.

1951 rakennettu asuin- ja liikerakennus oli kaupungin ensimmäinen korkea kerrostalo ja merkittävä modernin rakentamisen esimerkki torin laidassa. Rakennus on toteutettu betonipilari- ja palkkirakenteella ja julkisivut ovat rapatut.

Hallituskadun ja Sibeliuksenkadun varrella sijaitsevat 7.-5. kerroksiset rakennusmassat ja sisäpihalla kaksikerroksinen siipirakennus ja pieni piha. Rakennukselle tehtiin kellaritilat ja ajoluiska Hallituskadulta pysäköintikellariin koko tontin alueella. Hallituskadulta on käynnit pihalle, asuinrappuun ja terveyspalveluiden tiloihin. 1970-luvun alusta kiinteistö on rajautunut laajaan tavaratalokokonaisuuteen. Katutasossa toimii useita yrityksiä, terveyspalveluiden lisäksi pieniä myymälöitä. Rakennus rajautuu Hallituskadulla 1970 valmistuneeseen ajoluiskaan pysäköintitasanteelle ja lounaissivulla kauppakeskukseen ja 1980-luvun kaksikerroksiseen liiketaloon.

KOP:n pankkitalo torin lounaiskulmassa edustaa 1910-luvun kerrostumaa. Pankkien merkitystä korostettiin monumentaalisella arkkitehtuurilla runsain koristein ja historismin keinoin. Kansallis-Osake-Pankki liittyi itsenäistymistavoitteisiin ja suomalaiskansallisen vaurauden osoittamiseen Paasikiven astuessa KOP:n johtoon 1914. Tiilestä muurattu palatsimainen pankkirakennus rakensi torin ympäristöön uutta kaupallista kerrosta ja valta-asetelmaa kirkon- ja hallinnon rinnalla. Samalla kauppa alkoi siirtyä ja vakiintua torin markkinoista katutason liiketiloihin. Rakennus kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin (RKY) Hämeenlinnan torin ja kirkon alueeseen. Rakennus on suojeltu Hämeenlinnan Kantakaupungin osayleiskaavassa 2035. Kiinteistö on osa keskustakortteli 1:n kehittämishanketta. Asumisen kasvunäkymiä on osoitettu kiinteistön 1960-80-lukujen laajennusosalle.



Kuva 4. Näkymä Raatihuoneenkadulta 2018.

1915 rakennettu KOP:n talo on kolmikerroksinen asuin- ja liikerakennus. Kivi- ja punatiilijulkisivut rajaavat toria Sibeliuksenkadun ja Raatihuoneenkadun kulmassa, kävelykadun puolella kiinteistöön kuuluvat 1960-luvun ja 1980-luvun kaksikerroksiset tasakattoiset laajennusosat. Pankki- ja asuinkäyttöön suunniteltu rakennus on nykyisin terveyspalveluiden, kahvilan ja ravintolan käytössä. Terveyspalveluyritys toimii 1-3. kerroksessa vanhassa osassa, sekä sille on laajennettu tiloja myös 4. ullakkokerrokseen sekä Raatihuoneenkadun laajennusosan 2. kerrokseen. Ravintola toimii katutasossa Raatihuoneenkadun puolella ja kahvial Sibeliuksenkadun puolella talon luoteispäädyssä. Lännessä kiinteistö rajautuu liikekiinteistökokonaisuuteen, jonka toisen kerroksen katto on avoin pysäköintikansi ja pohjoisessa 1950-luvun asuin- ja liikekiinteistöön.

2 Rakennussuojelun tilanne ja kaupunkikehityksen tavoitteet 2020-luvulla

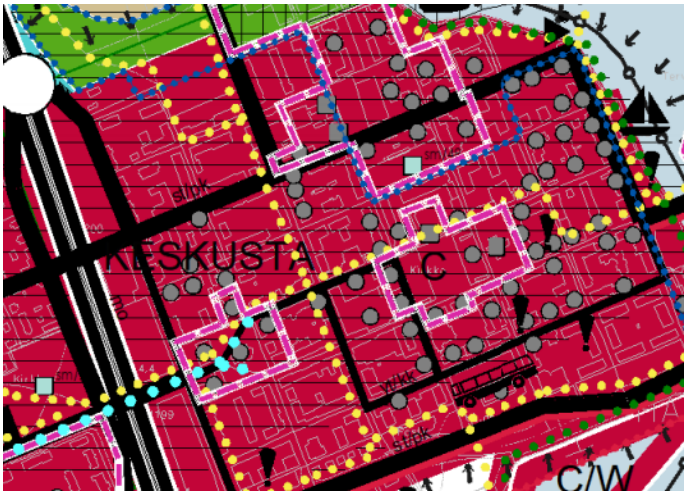
2.1 Rakennushistoriallinen suojelutilanne

Ruusukorttelilla ja selvitetyillä kohteilla on erityisarvoa valtakunnallisesti, maakunnallisesti sekä paikallisesti osana Hämeenlinnan rakennettua ympäristöä että laajempaa kulttuurihistoriaa. Sibeliuksen syntymäkodin arvo on kansainvälisesti merkittävän säveltäjän henkilöhistoriassa sekä valtakunnallisesti osana rakennussuojelun historiaa.



Kartta 3: Ote RKY-kartta. MO.

Hämeenlinnan tori, kirkko ja pikkutori kuuluvat **valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin (RKY).** Selvityksen rakennuksista torin laidan KOP:n talo ja As Oy Hämeentori kuuluvat RKY-rajauksen alueelle.



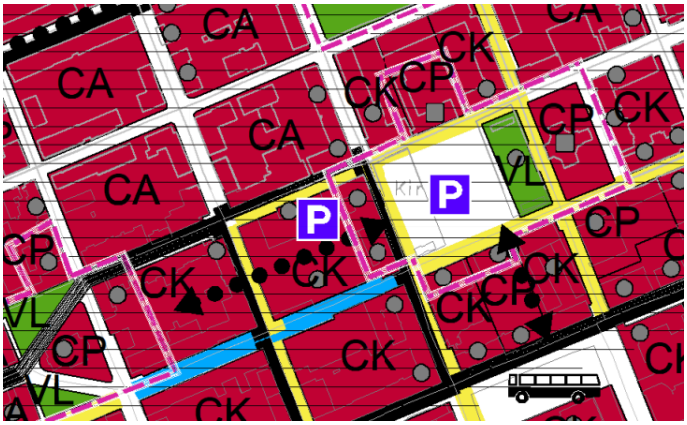
Kartta 4: Ote Kanta -Hämeen maakuntakaava 2040. HL.

Maakuntakaavan ehdotuksessa kortteli on keskustatoimintojen aluetta.

Kanta-Hämeen maakuntakaavan 2040 ehdotusvaihe on tarkoitus hyväksyä vuonna 2019.

27.8. 2018 Hämeen liitto hyväksyi kaavan lausuntojen vastineet. Voimassa siihen asti ovat ympäristöministeriön 2015 ja 2016 vahvistamat Kanta-Hämeen 1. vaihemaakuntakaava ja luonnonvaroja ja liikennettä käsittelevä Kanta-Hämeen 2. vaihemaakuntakaava.

Hämeenlinnan kantakaupungin osayleiskaava 2035 tuli lainvoimaiseksi 2018. Siinä keskusta-aluetta koskee kartta 9512B. Kaavassa suojeltaviin rakennuksiin kuuluvat KOP:n ja As Oy Hämeentorin lisäksi 2003 inventoinnissa arvokkaisiin kulttuuriympäristöihin on luokitellut (Kyliä ja Kortteleita, Lauri Putkosen ja Marja Ivarsin inventointi 2003) Sibeliuksen syntymäkoti (47.) ja SOK:n Hämeenlinnan tavaratalo (48.). Kaavassa on lisäksi varaukset pysäköintilaitokselle sekä mustalla merkitty kevyen liikenteen yhteystarve korttelin sisälle. Ruusukortteli painottuu liike- ja toimistotiloihin, CK.

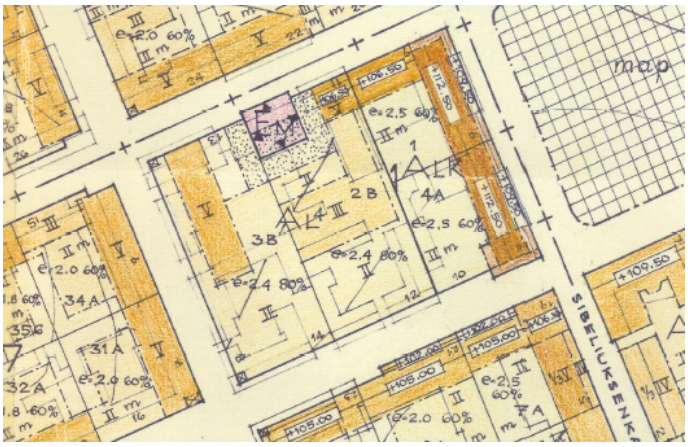


Kartta 5: Karttaote HML osayleiskaava ja 9512B.

.
Karttamerkinnät:

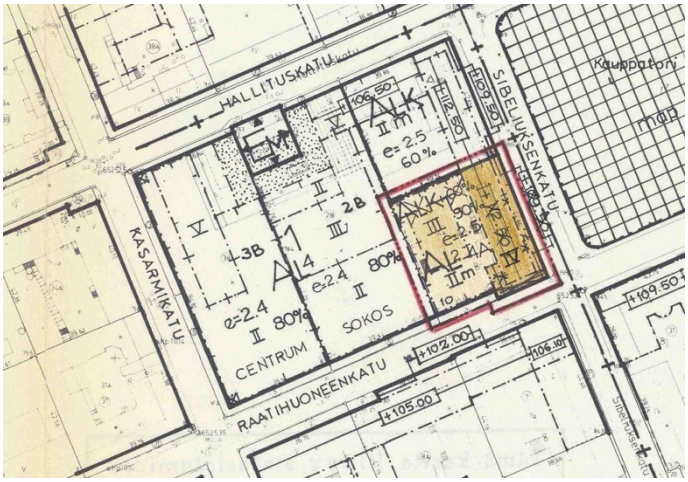
Valtakunnallinen arvokas kulttuuriympäristö aniliinili rajaus, maakuntakeskuksen alue C, liike- ja toimistoalue CK, musta palloviiva kevyen liikenteen yhteystarve.

Suojeltava rakennus tai rakennusryhmä. Rakennuksissa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden, täydennysraken tamisen ja muiden alueella tehtävien toimenpiteiden tulee olla sellaisia, että alueen rakennushistoriallisesti, kulttuurihistoriallisesti ja/tai maisemakuvallisesti arvokas luonne säilyy.



Kartta 6: Ote asemakaavasta 1961.HML.

Voimassa olevan asemakaava on vuodelta 1961, ja sen muutokset vuodelta 1966. Kaavassa on osoitettu torille korkeintaan kolmikerroksinen maanalainen pysäköintilaitos **map**. Asemakaavamuutos 1978 torille sisältää vastaavan maanalaisen pysäköinnin.



Kartta 7: Ote asemakaavamuutoksesta1977. HML.

Ruusukorttelin osalta asemakaavaa muutettiin lisäksi 1977 KOP:n tontin osalta. Kaava suojelee rakennuksen Raatihuoneenkadun ja Sibeliuksenkadun julkisivut sekä mahdollistaa kaksikerroksien kellaritilan rakentamisen sekä asettaa vaatimuksia pysäköintipaikkojen määrästä.



Kartta 8: Ajantasa-asemakaava 2018. HML.

1980-luvulla korttelin eteläpuolella Raatihuoneenkatu muutettiin kävelykaduksi.

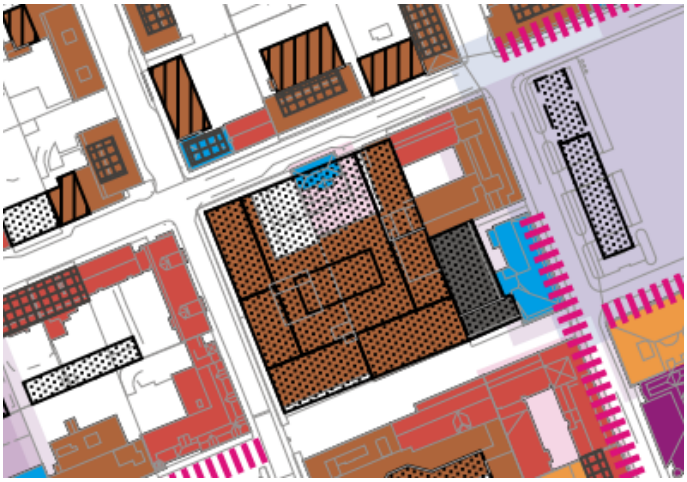
2.2 Keskustan kehittämisen haasteet

2013 Keskustavisioon liittyen laadittiin selvitys pysäköinnistä ja 2014 rakennushistoriaselvityksiä. 2016 valmistuivat kortteli 1:n kehityskonsepti ja arkkitehtiviitesuunnitelma, jonka tekijänä oli Arkkitehtitoimisto Harris & Kjisik Oy. Lisäksi on esitetty kaksi kaupunkikuvaskenaariota VE 1 ”Rento ja reipas pendelöintikaupunki” ja VE2 ” Välittävä ja virkistävä kulttuurin kehto”, joissa ensimmäiseen kuuluu maanalainen pysäköinti, keskustan ullakko- ja täydennysrakentaminen sekä kävely, pyöräily ja kauppa kaupunkikuvan elävöittäjinä. Toisessa skenaariossa yksityisautoilua ei rajoiteta kaupunkikuvassa, vaan viihtyvyyttä parannetaan valaistuksen, istutuksin, pintamateriaalein ja kadun kalustein. Tässä skenaariossa korkeudet sovitetaan naapurirakennuksiin ja rakennuskannan arvokohteet nostetaan esiin. 2018 maaliskuussa valmistui lisäksi korkeanrakentamisen selvitys.



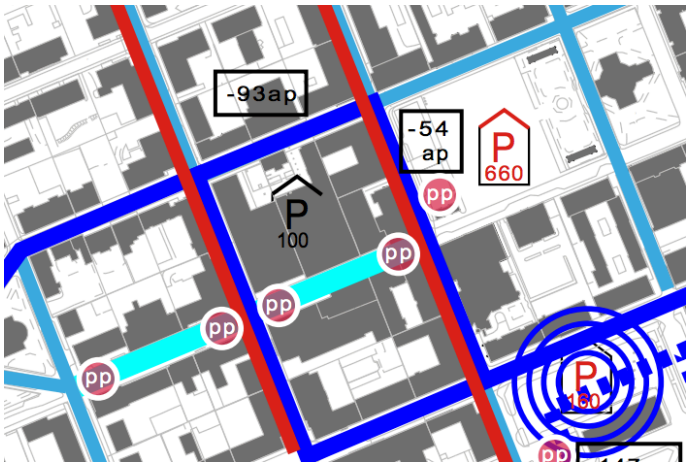
Kartta 9: Ote Keskustavisiosta, kasvunäkymät, HML.

Keskustavision asumisen kasvunäkymien kartan otteessa oranssilla rasterilla kuvataan lisärakentamisen mahdollisuutta, jota Ruusu-korttelissa on selvityskohteista esitetty Sibeliuksen syntymätalon tontille, KOP:n laajennusosaan sekä lisäksi koko kaksikerroksisen liikerakennusmassan osalle.



Kartta 10: Ote Keskustavisiosta, täydennysrakentaminen, HML.

Täydennysrakentamista on esitetty samalle alueelle mustalla pallorasterilla. KOP:n katujulkisivu sietää keskustavision mukaan muutoksia heikosti (Pinkki raidoitus).



Kartta 11: Ote Keskustavisiosta, liikenneverkko, HML.

Keskustavision liikenneverkossa Ruusukortteliin on osoitettu 100 autopaikkaa ja torin maanalaiseen pysäköintiin 660 paikkaa. Korttelia sivuavat kadut lukuun ottamatta kävelykatua ovat paikallisliikenteen bussien pääreittejä.



Keskustavision jälkeen laaditussa korttelin 1 viitesuunnitelmassa (Arkkitehtitoimisto Harris & Kjisik Oy) on ehdotettu palautettavaksi itä-länsisuunnassa halkova akseli ja kauppakeskuksen tontit rakennettaisiin uudelleen korkeammin rakennusmassoin.

Kuvasovite 4: Ote viitesuunnitelmasta.
Ilmakuva ja kortteleita halkova akseli Hämeenlinnan ykköskortteli -raportti Arkkitehtitoimisto Harris – Kjisik Oy.

3 Rakennushistoria: korttelin kaupunkikuvallinen kehitys



Kuva 5. Tori Hämeentorin katolta 17.9.2018.

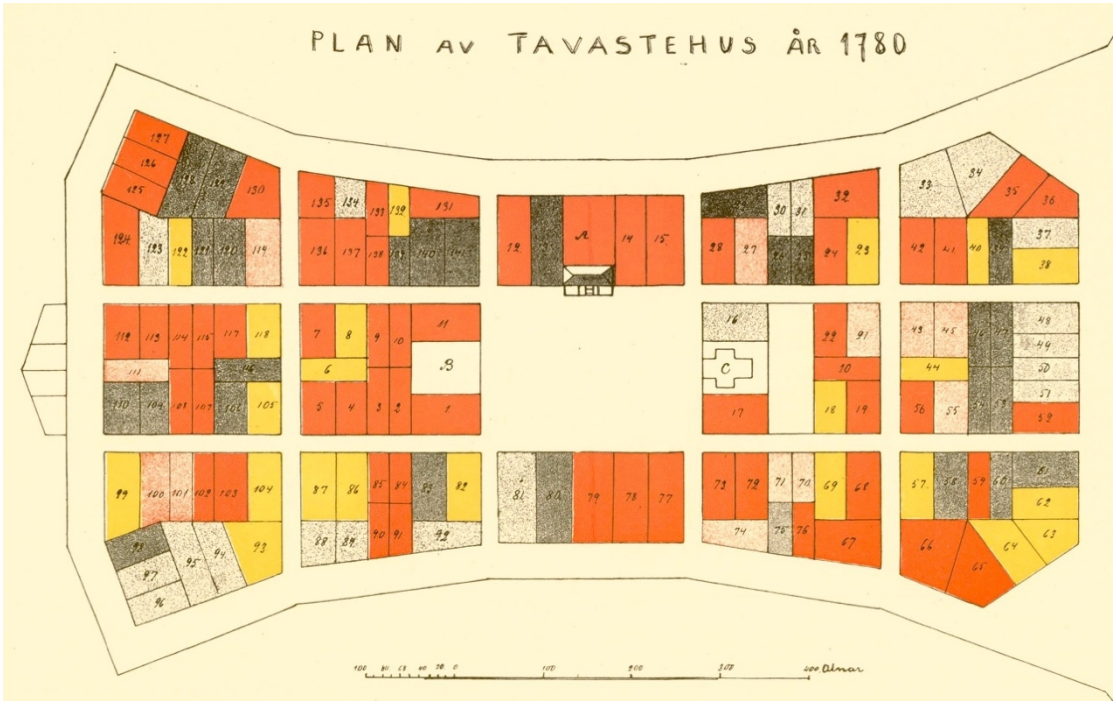
Vallan maisema. Kirkon, valtion ja kaupungin valtaa symboloivien kivirakennusten rinnalle nousivat 1900-luvulla yhä vahvemmin kaupan, pankki- ja vakuutustoiminnan linnakkeet. Kirkko, raatihuone ja lääninhallitus olivat julkisen toriaukion tärkeimmät ja suurimmat rakennukset aina pankkirakentamisen alkuun saakka, jolloin pankit, kaupan ja vakuuttamisen rakennukset muuttivat hierarkian, pankkien koko alkoi kilpailla raatihuoneen ja lääninhallituksen kanssa. Toriaukio on selkeästi rajattu avoin tila, jossa kirkko sijaitsee jalustamaisella tasanteella Armas Lindgrenin paviljonkien ja puiston rajaamana. Tori kentälle on tyypillistä diagonaalit kulkuväylät sekä julkisten rakennusten akselit, joista lääninhallitus ja kirkko sijaitsevat samoilla paikoilla kuin 1770-luvun kaavassa. Kirkko sai edelleen kauko- ja lähimaisemassa hallitsevan kiintopisteen muodostavan kellotornin 1830-luvulla.



Kuva 6. Panoraama torilta 13.6.2018.

Kirkkoa vastapäätä sijaitsevat punatiilinen KOP 1915 ja sen rinnalla rapattu As Oy Hämeentori 1951. Pohjoisetelän akselin arvorakennukset ovat kuvassa oikealla 1830-luvun C. L. Engelin piirtämä maaherran residenssi, lääninhallitus ja vasemmalla 1888 valmistunut Alfred Caweenin suunnittelema raatihuone. Pankkirakentamisen valtakautta edustaa Oiva Kallion Suomalainen Säästöpankin vaalea, klassistinen rakennus 1929 raatihuoneen vieressä. Kulmaan jää rahaan liittyvää rakentamista edustava, Harry W. Schreckin suunnittelema funktionalistinen Hämeen vakuutuksen toimitalo vuodelta 1938. Tori rakennuksineen on leikkaus kaupunkihistoriaan. Rakenne on 1780-luvulta, rakennukset kirkkoa lukuun ottamatta ovat vuoden 1831 palon jälkeiseltä ajalta. Edustettuina ovat tunnettujen arkkitehtien suunnittelemat ja 1790-, 1830-, 1880-, 1910-, 1930-l, 1950- ja 1960-lukuja edustavat rakennukset. Huolimatta aina omaa aikaansa edustavista lukuisista rakennuskerrostumista, torimaisema muodostaa erittäin tasapainoisen kokonaisuuden, jossa hallitseva elementti on edelleen kirkko.

3.1 Kortteli asemakaavoissa ja kaupunkikartoissa, rakentumisen päävaiheet

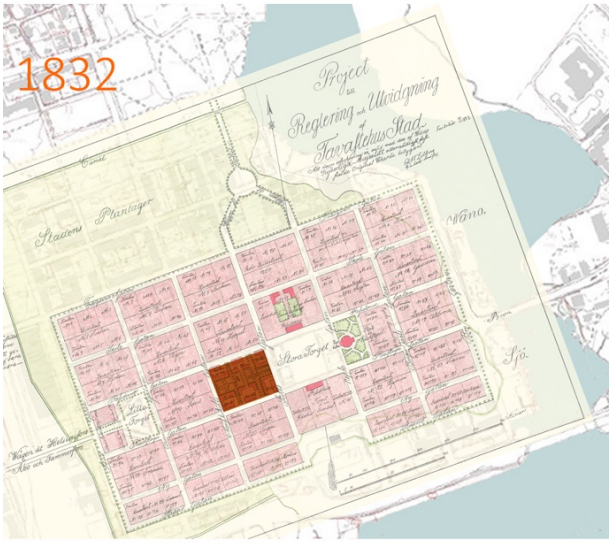


Kartta 12: Hämeenlinnan asemakartta 1780, Lydia. Raatihuoneelle (B) oli varaus kirkkoa vastapäätä, mutta raatihuone toimi väliaikaisissa tiloissa 1831 palon jälkeen ja rakennettiin vasta 1888 lääninhallitusta vastapäätä.



Kuva 7. Hämeenlinnan klassistinen pyörökirkko 1798, Louis Jean Desprez ja Kustaa III. Kellotorni 1837, intendenttivirasto. Ristivarret 1892, Josef Stenbäck. Etualan toripuisto ja paviljongit 1910, Armas Lindgren.







Kartat 13-15: HKA ja Lydia.

Ruusukortteli on sijainnut Hämeenlinnan torin länsilaidalla 1777 alkaen, jolloin Kustaa III määräyksellä kaupunki siirrettiin linnan pohjoispuolelta Niementaustan mäelle Saaristen sotilaspuustellin maille 1777 ja torin laidalle rakennettiin Hämeen ja Uudenmaan lääninhallitukset. Vuoteen 1800 mennessä kaupungin väkiluku kasvoi yli 1400 hengen.

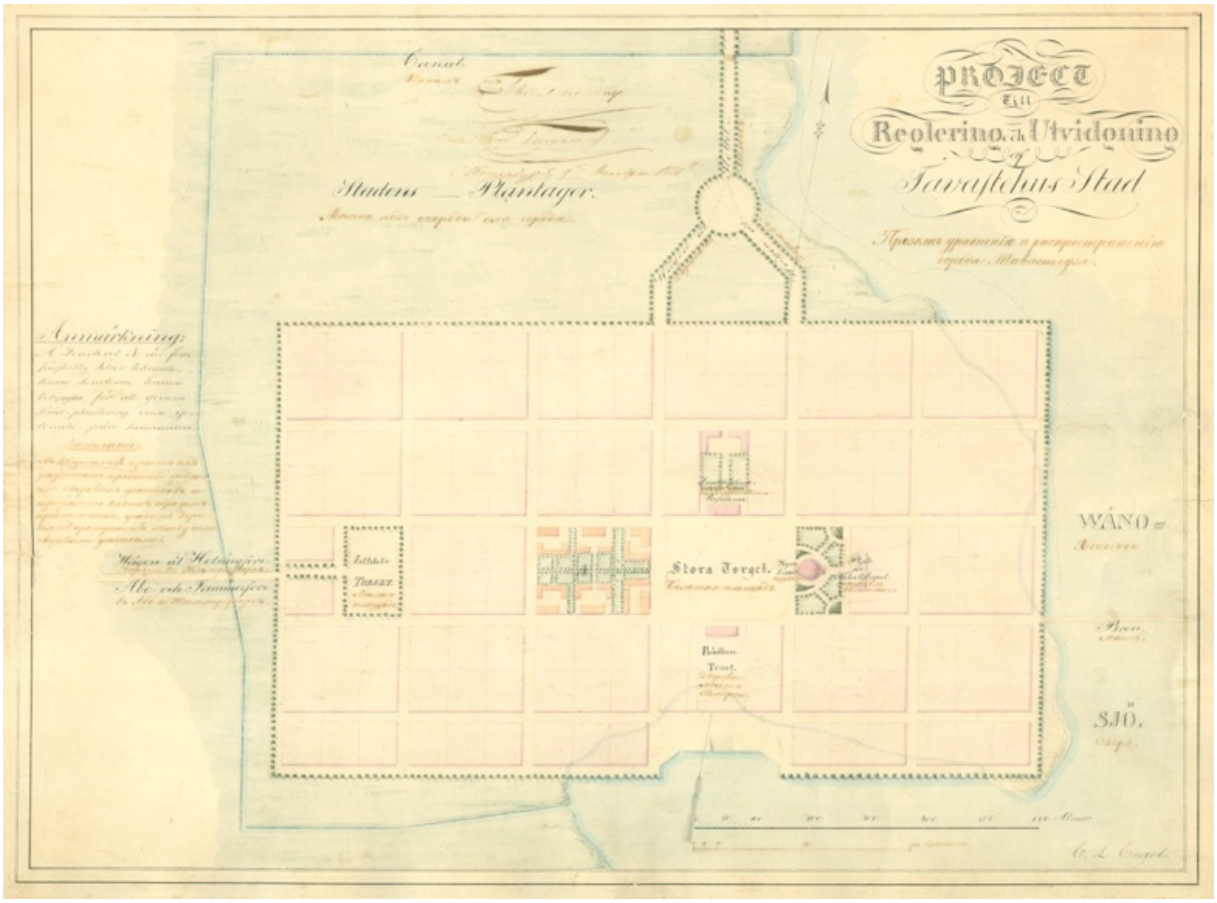
1778 A.M. Arbinin suunnitelmin luotiin erikoinen, linnaan ja puolustusvarustuksiin pohjautuva asemakaava ja kaupungin pääakselit. Torilla leikkaavat akselit saivat 1800-luvulla hallintorakennuksia ja puistoja korostamaan kirkkoa ja jäsentämään kustavilaista ruutukaavaa. 1780 maanmittari Pier Kielman jakoi korttelit tonteiksi. Kirkkoa vastapäätä sijaitsi rakennuspaikka raatihuoneelle. Kaava oli voimassa 1831 paloon saakka.

1809 Suomen Venäjään liittämisen jälkeisenä aikana Hämeenlinnan väkiluku lähes kaksinkertaistui ja asemakaavoitettu alue oli rakennettu lähes täyteen 1815. Uusi rakennusjärjestyksestä saatiin vasta 1823 ja laajennussuunnitelma länteen 1826, jolloin Saaristen virkatalon paikalle lisättiin Pikkutori eli Hevostori ja kaupungin poikkiakseli rakentui kahden torin välille.

1831 kaupunkikeskusta tuhoutui palossa lähes kokonaan kirkkoa ja kaakkoiskulmaa lukuun ottamatta. Maanmittari Anders Wilhelm Zitting sai tehtäväkseen laatia kaavan kiinteistönsä menettäneiden jälleenrakennusohjelman mukaan uudistaen katuverkon ja kortteliston, tori säilyi paikallaan, kaupunkia laajennettiin reunoilta oikaisemalla vanhaa korttelirakennetta ja uusilla korttelleilla. Senaatti lähetti Zittingin kaavan intendentinkonttoriin, jossa C.L. Engel laati uuden kaavan Hämeenlinnalle 9.10.1831, keisari hyväksyi kaavan 21.12.1831. 1832 A.W. Zittingin asemakartta seuraa Engelin asemakaavaa.

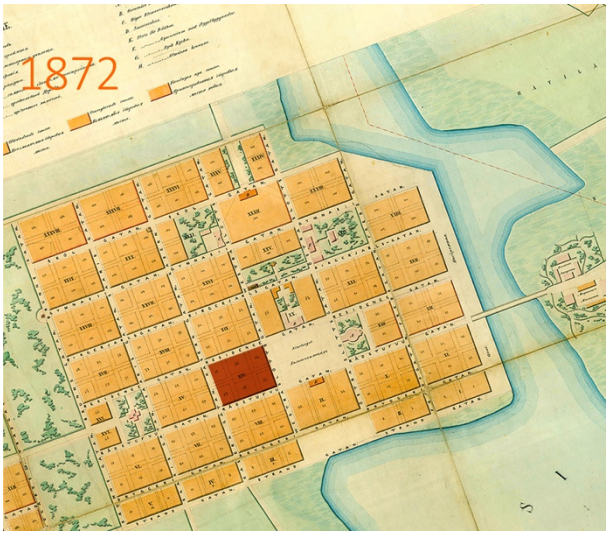
1836 Engel suunnitteli kivitalon maaherran residenssin tuhoutuneen puutalon tilalle. Raatihuoneen paikka siirtyi maaherran taloa vastapäätä. Raatihuone toimi väliaikaisessa rakennuksessa aina vuoteen 1882 kunnes uusi raatihuone valmistui Alfred Caweenin suunnitelmin.

1841 Maaherra Otto Rehbinder muutti Engelin suunnitelmia ja kaavamuutokset laati 1845 indententinkonttorissa C.J-E Gustafsson.



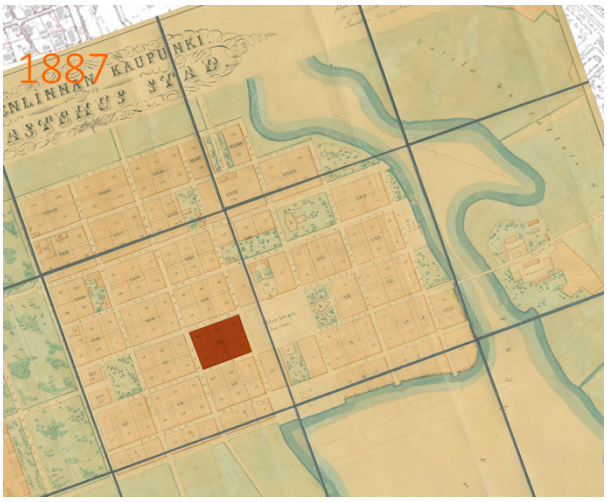
Kartta 16: C.L. Engelin asemakaava 1831. Lydia.

Lukuisat tuhoisat kaupunkipalot, erityisesti Turun palo 1827, toivat 1800-luvun asemakaavoitukseen paloturvallisuuden keskeiseksi periaatteeksi. Hämeenlinnassa vuoden 1831 tulipalo tarjosi mahdollisuuden korttelirakenteen uudistamiseen ja laajennukseen kaupungin reuna-alueilla. Engelin suunnitelman mukaan Hämeenlinnan kaupunkirakennetta väljennettiin leveillä kaduilla, aukioilla, puistoilla ja kortteleita jakavilla palokujilla. Katujen varsiin istutettiin lehtipuita ja talojen väliset aidat ja portit yleistyivät. Hämeenlinnaan vaikutti myös Engelin työ Helsingissä, erityisesti Pietarista saadut ihanteet.



Kartta17: Lydia.

1872 Toinen kirkko, ortodoksikirkko bysanttilaisin vaikuttein, lisättiin Wileniuksen asemakaavaan ja Venäjän sotalaitos rakensi varuskuntakirkon pikkutorille 1900 A. Schulzin suunnitelmien mukaan. 1923 kirkko muutettiin Bertel Strömmerin suunnitelmin kaupungin kirjastoksi.



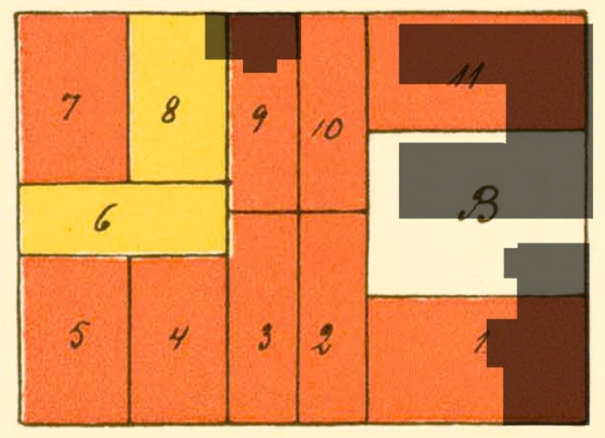
1887 senaatti vahvisti lääninarkkitehti Carl Alfred Caweenin (1836–1912) asemakaavan, jonka Caween sai tehtäväkseen uuden rakennusjärjestyksen kaavamuutoksia varten. Muutokset tehtiin jo vuosina 1882 ja 1886. Uusi asemakaava oli perusrakenteeltaan edeltäjänsä kaltainen. Yritys poistaa Pikkutorille kaavoitettu ortodoksinen sotilaskirkko ei onnistunut vaan senaatti antoi hyväksyntänsä vasta, kun se oli palautettu kaavaan. Caweenin asemakaava oli keskustan osalta voimassa 1961 Kivisen kaavan vahvistamiseen saakka.

Kartta 18: Lydia.

3.2 Kortteli muuttuu 1780-1959

Korttelin perusmuoto on säilynyt läpivuosisatojen. Avoin tila korttelin sisällä on noussut paikoitusalueille tai jäänyt puristuksiin vanhan ja uuden väliin.

1780	12 osaan jaettu kortteli
1823	Aleksanteri I:n senaatin vahvistama rakennusjärjestys Hämeenlinnan ja Tammisaaren kaupungeille
1831	Hämeenlinnan palo, kortteli tuhoutuu
1832	Engelin asemakaava: mallikortteli, vihreä itä-länsisuuntainen keskusakseli ja eteläpohjoissuuntaiset palokujat
1832	A.W. Zitting jälleenrakennuskaava Engelin asemakaavan mukaan
1841	Gyldenin kaupunkikartta
1845	Gustafssonin asemakaava
1871	Hämeenlinnan rakennusjärjestys
1872	Wileniuksen asemakaava
1885	Hämeenlinnan rakennusjärjestys
1887	A. Caweenin asemakaava
1890	Torin länsilaidalla parin muodostaneiden yksikerroksisten leveiden aumakattoisten empiretyylisten puutalojen väliin rakennetaan kaksi kerroksinen kivitalo, jossa on kaksi käyntiä kadulle. (A. Caween)
1892	Monimuotoinen kuuden umpipihan kortteli, palokujat katkeavat, kun paloturvallisempi kivirakentaminen alkaa hitaasti vallata kaupunkia.
1908	Armas Lindgrenin suunnitelmat torin uudistamiseksi alkavat. Toripuiston ja kauppahallin suunnitelma.



Kartan selitys.

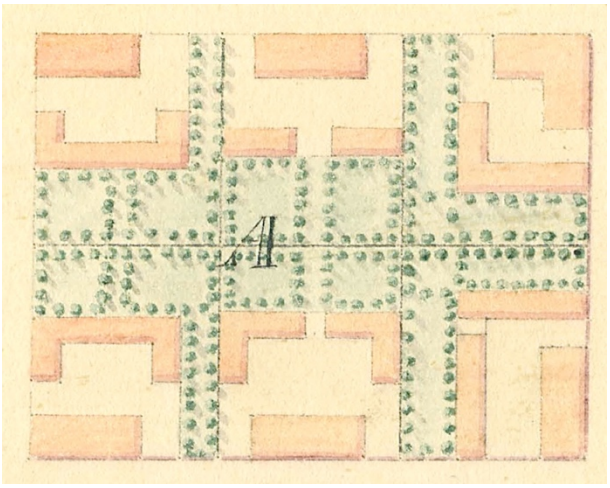
Hämeenlinnan uusi kaupunki sellaisena kuin se oli syyskuun lopussa v. 1780.

Vahva punainen väri osoittaa taloja, joissa jo syyskuun lopussa v. 1780 asuttiin, heikompi punainen väri sellaisia taloja, joihin saman syksyn kuluessa voitiin muuttaa asumaan. Rakennuksenalaiset talot on merkitty keltaisella värillä. Vahvalla harmaalla värillä on merkitty ne tontit, joilla oli omistaja, mutta joita ei vielä ollut alettu rakentaa, ja heikommalla harmaalla ne tontit, joilla ei vielä ollut omistajaa.

Num.	Nimi	Pituus kyyn.	Pituus kyyn.	Neliökyynärää
A	Maaherran virkatalo	100	62	6200
B	Raatihuoneen paikka	75	60	4500
C	Kirkon paikka			1300
	Raatihuoneen kortteli.			
1	Lääninsihteeri Walheim	75	45	3375
2	Porvari Bjuur	75	25	1875
3	Sama	75	25	1875
4	Kasööri Strindbergin leski	60	36½	2190
5	Raatimies Eerik Wasenius	60	38½	2310
6	» » »	75	30	2250
7	Berick	60	38½	2310
8	Raatimies Paleniuksen leski	60	36½	2190
9	Holmgren	75	25	1875
10	Sama	75	25	1875
11	Kauppias Ingberg	75	45	3375
	Residenssikortteli.			
12	Pormestari Wasenius	100	40½	4050
13	Sama	100	37	3700
14	Kauppias H. Wasenius	100	37	3700
15	Kauppias A. Stephanius	100	40½	4050

Kartta 19: Ote kaupunkikartasta 1780, Lydia.
Kartan selitys K. O. Lindeqvist 1926: 510..

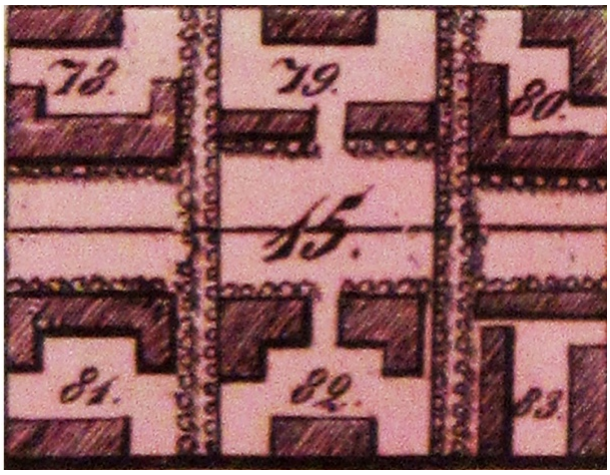
1780 Kartassa tontti jaettiin 11 osaan ja torin laidalla tontille oli varaus raatihuoneelle (B).



Kartta 20: Ote kaupunkikartasta 1831, Lydia.

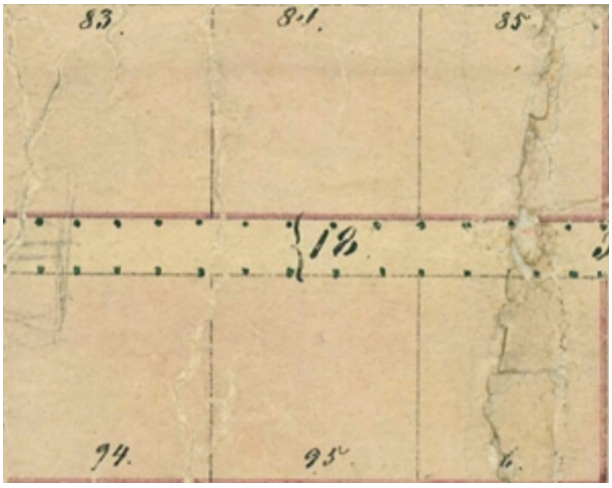
1831 asemakartta sisälsi 176 tonttia, joista 11 oli rakentamatta. 14.9. palo sai alkunsa Juseliuksen talon piharakennuksesta korttelin pohjoispuolen naapurista ja poltti koko korttelin. Palon jälkeen C.L. Engelin suunnitelmassa kortteli sai nimen *Ruusu.* Engelille kortteli oli mallikortteli, jossa istutukset jakavat korttelin symmetriseksi kokonaisuudeksi. Kaava toteutui vain osin. 1831 kortteli on jaettu 6 tonttiin (78-83) ja niiden keskellä kulkee puutarha-akseli sekä kapeammat palokujat. Lännessä kulki Menschikoffs Gatan, Rådstugu Gatan etelässä, torinlaidassa Slotts gatan ja pohjoisessa Residence Gatan.

Uuden kaupungin rakennustoiminta alkoi 1832 keväällä. Ruusukortteliin nousi komeimmat rakennukset, tosin yksikerroksiset, mutta alaltaan laajemmat. Teiden varsille istutettiin satoja piilipuita. Uusi, kolmikerroksinen maaherrantalo rakennettiin kivestä. 1834 saatiin hankittua katuvalaistus sekä kello apteekkari Bjuggin ikkunaan ja Henrik Hernstedt rakennuttaa kortteliin talon, josta tulee 1865 Sibeliuksen syntymäkoti.



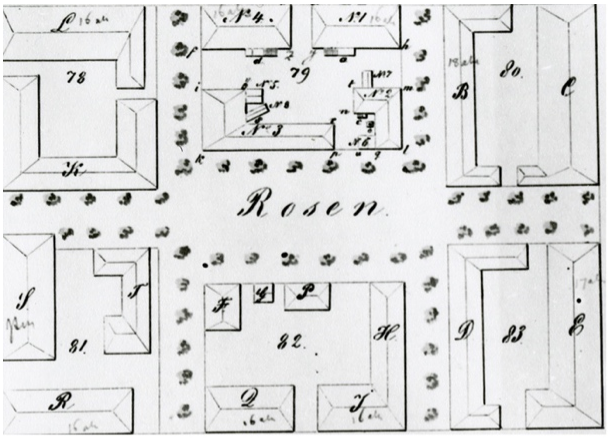
Kartta 21: Ote Plan av Tavastehus år 1780.
K. O. Lindeqvist: 1926. Liite 5. Lydia.
Kartan selitys K. O. Lindeqvist 1926: 510.
Karttaotteet kortteli 1, HKA ja Lydia, kaupunkikartat ja asemakartat.

1841 C.W. Gyldenin kaupunkikartta toistaa nimen Ruusu-kortteli ja Engelin kaavan asemakaavaa.



1845 C. J. E. Gustafssonin kaavassa korttelin läpi kulkee edelleen väylä, mutta palokujia ei ole kuvattu.

Kartta 22: Ote kaupunkikartasta 1845, Lydia.



1861 Palovakuutuskartta kuvaa korttelin rakennuskantaa ja toteutumista. Korttelin keskelle jäi avoimempi alue ja yhteys kulki läpi korttelin torilta pikkutorin suuntaan sekä palokujina.

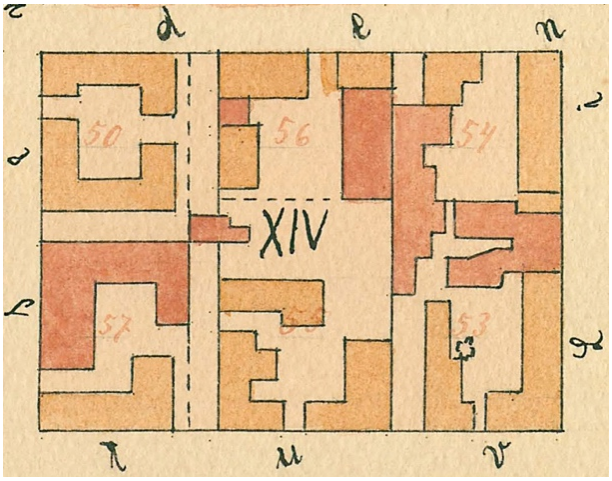
Korttelia rajasi idässä Kaserngatan (Kasarmikatu), etelässä Rådhusgatan (Raatihuoneenkatu) ja pohjoisessa Residensgatan (Residenssikatu).

Kartta 23: Ote palovakuutuskartasta 1861, KA/HKA .



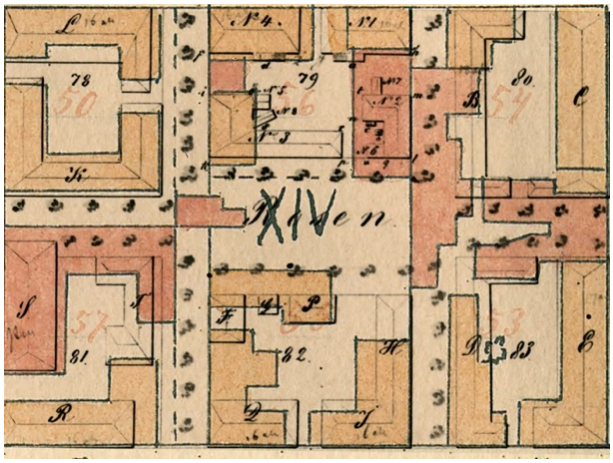
1872 G. Wileniuksen kaavassa kortteli säilytti muotonsa, mutta kortteli sai numeron 14. ja tontit 53.-58. 1887 Caweenin kaava ei muuttanut Ruusukorttelia.

Kartta 24: Ote kaupunkikartasta 1872, Lydia.



Kartta 25: Ote kaupunkikartasta 1892, Lydia.

1892 kartta rakennuskannasta kuvaa korttelirakenteen toteutumista ja muutosta kohti kivikaupunkia. Korttelin sisäosiin rakennettiin tiilestä paloturvallisempia, punaisella merkittyjä asuin- ja ulkorakennuksia, joilla suljettiin vanhat palokujat.



Kartta 26: Ote kaupunkikartasta 1892 ja 1861 palovakuutuskartta päällekkäin sovitettuna, HKA, Lydia.

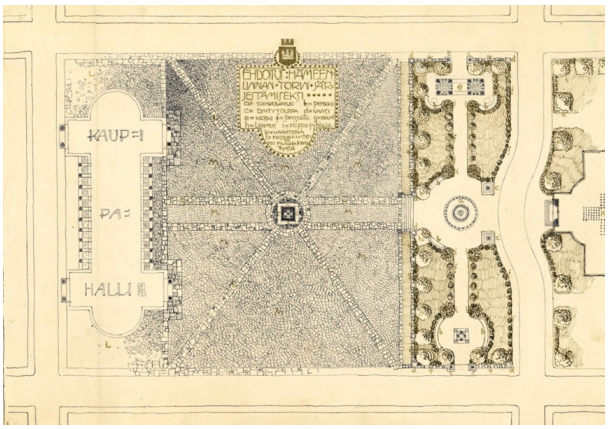
1892 kartta asemoituna 1861 palovakuutuskartan päälle paljastaa miten kortteli rakentui hiljalleen umpeen ja miten rakennuksia muutettiin.



Kuva 8. 1891 W. Schmausser, ensimmäisiä valokuvia Hämeenlinnasta, kuva kirkon tornista kuvaa hyvin umpikorttelin rakennetta 1890-luvulla. Kuvassa Nybergin leveä empirepuutalo ja vastavalmistunut tiilirakenteinen rapattu kauppatalo,joka sulki korttelin läpi kulkeneen palokujan. Leveä puurakenteinen Bastmanin liike- ja asuintalo Hallituskadun puolella torin reunassa. HKMA.

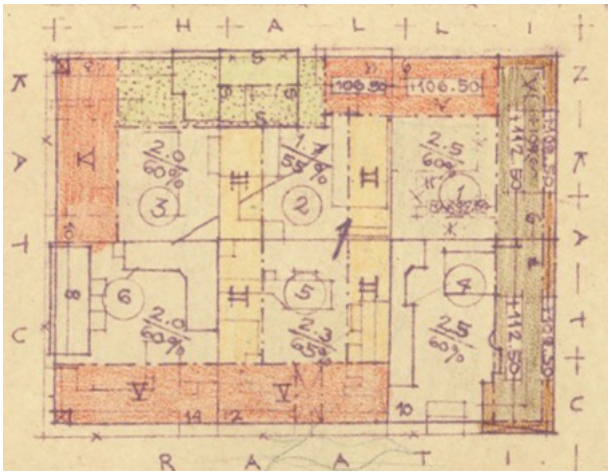


Kuva 9. Tori kauppaa käytiin yksinkertaisten penkkien selä kärryjen äärellä. Torikauppiaita 1899, taustalla kivitalo ja matalat asuin- ja liiketalot, joissa toimi mm. ensimmäinen Kansallis-Osake-Pankki. MO.



1910 Armas Lindgrenin torin ja toripuiston suunnitelmiin kuului myös kauppahalli, joka ei toteutunut.

Kartta 27: Ote kaupunkikartasta 1892 ja 1861 palovakuutuskartta, HKA, Lydia.

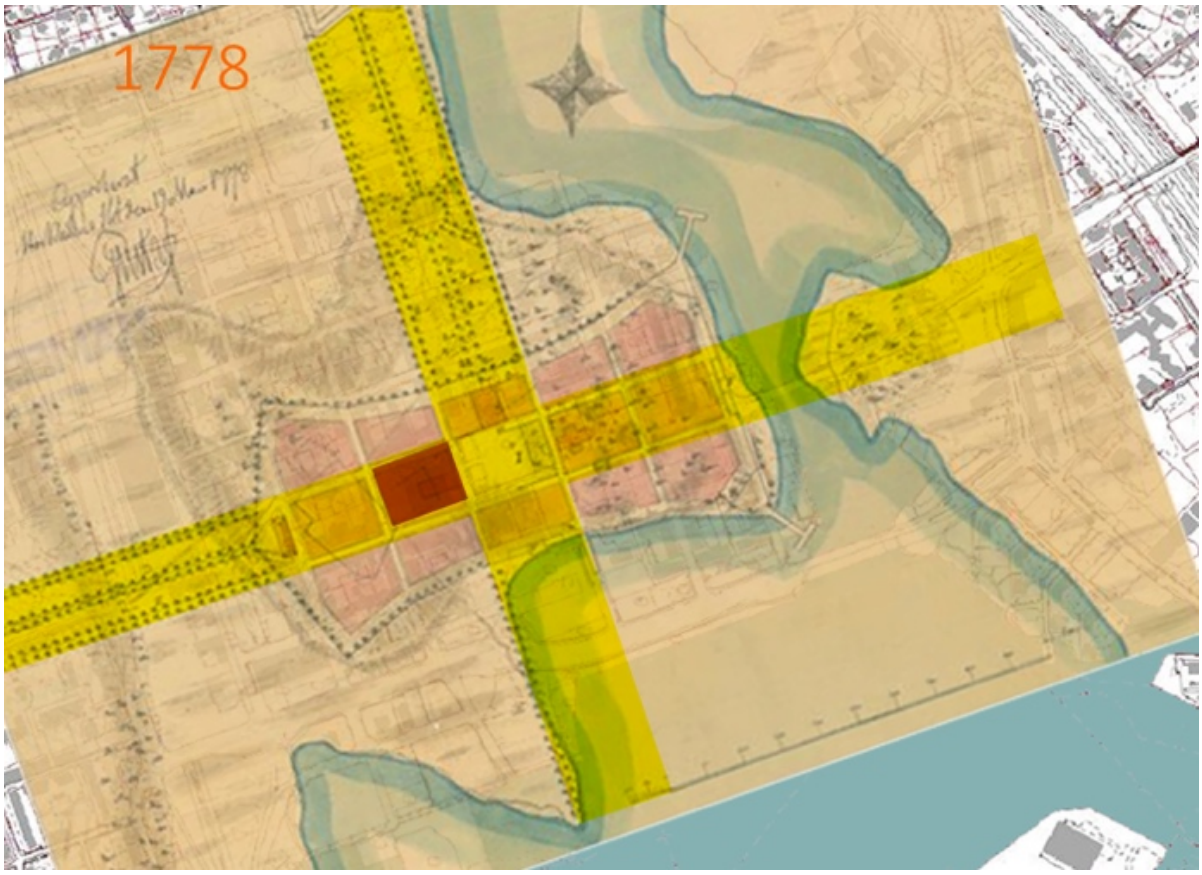


1959 Olli Kivisen yleiskaava vahvisti modernismin kaupunkikuvan saapumisen, mutta se ei toteutunut Ruusukorttelissa.

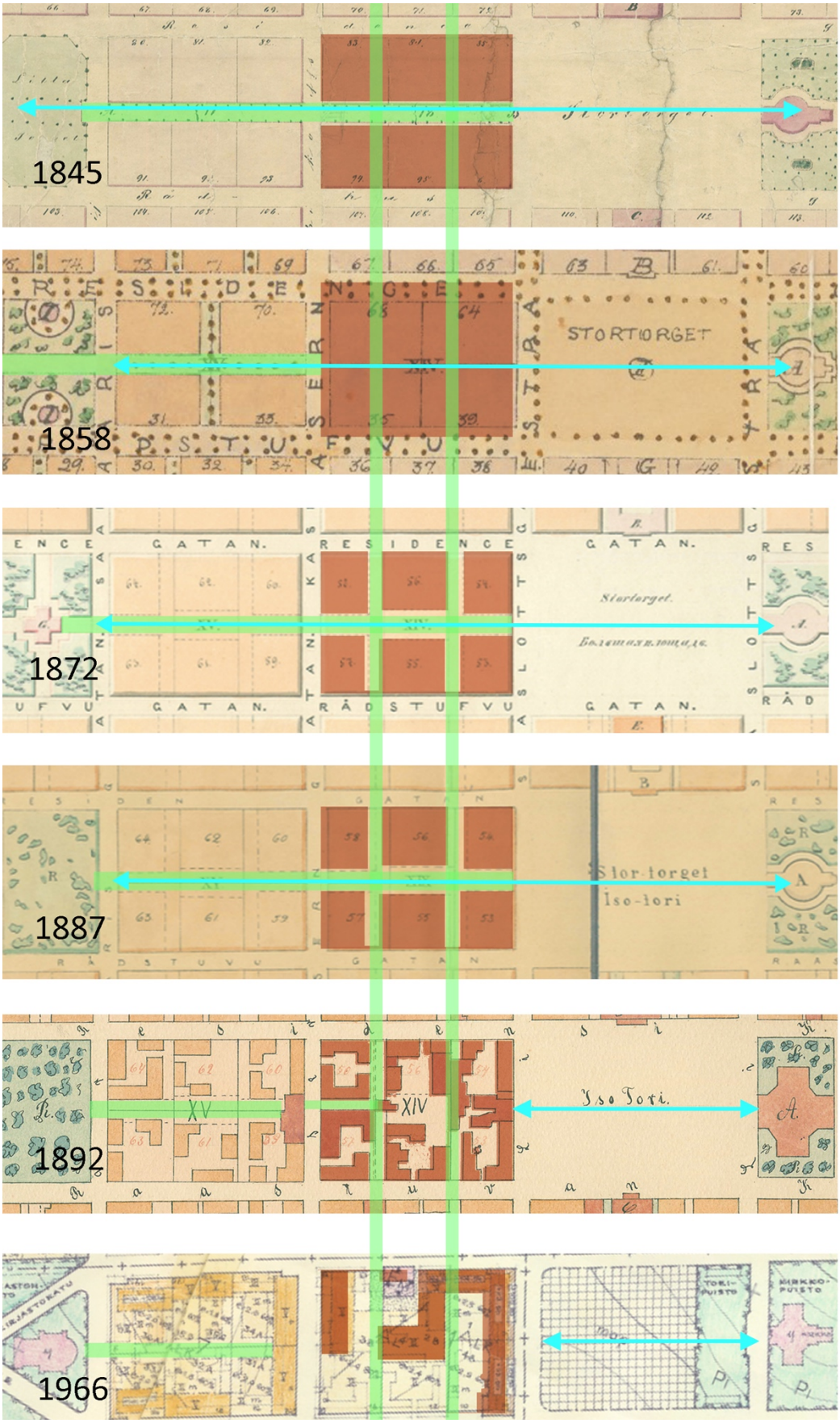
Kartta 28: Ote yleiskaavakartasta 1959, HKA.

3.3 Ruusu-kortteli ja kaupunkiakselit

Akselit ovat osa sisääntuloväyliin, Turun- ja Viipurintiehen sekä linnaan liittyvää kaupunkisommitelmaa. Akselien asemaa korostivat julkiset rakennukset, aukiot ja viheralueet. Vaaka-akselissa olivat pikkutori, tulli, ortodoksikirkko, tori ja kirkko, joita yhdisti asemakaavojen mukaan sekä symbolisena hallintoakselina, myös yhteytenä korttelien läpi Engelin suunnitelmista aina 1900-luvun alkuun saakka. Syy korttelien sisäiseen reittiin oli kuitenkin lähinnä paloturvallisuus. Korttelien tontteja erottavat palokujat hävisivät, kun 1900-l vaihteessa yleistyvä kivirakentaminen täytti korttelit monimuotoisiksi sisäpihoiksi. Todennäköisesti akselin merkitys oli kuitenkin näkymä yhteys kirkkojen, puistojen ja hallintorakennusten sekä linnan välillä yli matalan puutalokaupungin, joka hahmottui vielä hyvin 1950-luvun lopun ilmakuvassa.



Kartta 29: Karttaan korostettu keltaisella akselit ja punaisella Ruusu-korttelin sijainti.
Pohjakartta Hämeenlinnan asemakaava 1778, Axel Magnus von Arbin, Lydia,
Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.



Kaavio: 1845-1966 itä-länsisuuntainen kaupunkiakseli. Vihreällä merkityt palokujalinjat ja akseliyhteydet olivat todennäköisesti luonteeltaan enemmän yksityisiä korttelien sisäisiä pihapiirin osia kuin julkista kaupunkitilaa. Karttaotteet, HKA ja Lydia. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.



Kuva 10. Panoraamakuva torilta vuonna 1911. HKMA.



Kuvasovite 5. Kirkon ja sotilaskirkon välinen akseli, torin ja Ruusukorttelin matalan puustoiset osat vihreällä ja tori keltaisella korostuksella ilmakuvassa 1959, HKMA. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

Vaaleanvihreällä nuolella on kuvattu kirkon ja kirjaston välinen näkymäakseli, joka vielä 1950-luvun puutalovaltaisessa kaupunkikuvassa oli havaittavissa. Akselin näkymään liittyviä elementtejä oli kellertävällä merkitty tori sekä vihreällä merkitty Ruusukorttelin matala puutaloasutus. Näkymää rajoitti tällöin Bastmannin liiketalon jäänne Ruusukorttelin palokujalla.

Kuvassa Hämeenlinnan kirkolta tulevan akselin päätteenä on kirjastotalo, joka muokattiin 1900 valmistuneesta ortodoksisesta varuskuntakirkosta 1920-luvulla kaatamalla sen tornit ja poistamalla julkisivun oranmentit. Kirjaston suunnitteli arkkitehti Bertel Strömmer. Ruotsin vallan aikana ortodoksikirkon paikkeilla oli tullirakennus.

3.4 KOP ja Hämeentori torin länsisivuna

Torin länsisivu Läntisen Linnankadun nykyisen Sibeliuksenkadun julkisivu muodostaa torin rajan, eräänlaisen kaupunkitilan seinän. Punatiilinen matalampi KOP ja rapattu As Oy Hämeentori muodostavat kontrastiparin, koska niiden mittakaava, räystäslinja, katutason linjat ja materiaalit eroavat toisistaan merkittävästi. Rakennuksia yhdistää yläkerrosten symmetrinen sommittelu, joka toistuu myös muissa toriaukion arvorakennuksissa.



Kuvasovite 6: Koko kortteli alistuu suurimman ja korkeimman rakennuksen As Oy Hämeentorin mittakaavalle, sen sijaan Sokos- ja Centrum ovat massaltaan laajimmat. Uudet rakennusmassat sijoittuvat korttelin länsiosaan, KOP:n ja Hämeentorin taustalle. Kuvassa on esitetty korkeudet torijulkisivun tasossa ilman perspektiiviä. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

Vaikka kumpikin edustaa oman aikansa edustavaa arkkitehtuuria, rakennukset eivät muodosta yhtenäistä rajaavaa seinämää. Rakennusten väliin jää porttimainen huoltoreitti sisäpihalle torin keskeisen näkymäakselin ja arkkitehtonisen päätteen paikalla.

Torin arkkitehtonisessa kokonaisuudessa vapaa katu- ja aukiotila, sen suhde ympäröiviin rakennuksiin, katuleveyden suhde rakennusten korkeuteen on kaupunkitilan luonteen kannalta erityistä ja arvokasta kaupunkitilaa. Turkoosilla kuvaan rajattu katutila on Raatihuoneen kadulla paikoin tiivistä, KOP ja Hämeentorin välissä porttimainen tila ja Hallituskadulla leveämpi ja matala ruutukaavakaupungin väljää katutilaa.

Kaupunkiakseleille olennaista ovat ehjät kulmat, joita torisivulla edustavat As Oy Hämeentorin ja KOP:n rakennusten kulmat. Katutasossa sisäänvedetty KOP:n kulma heikentää rakennuksen arvoa ja on suositeltavaa palauttaa, koska kävelykaduksi muutettu katu ei enää vaadi leveyttä autoille.

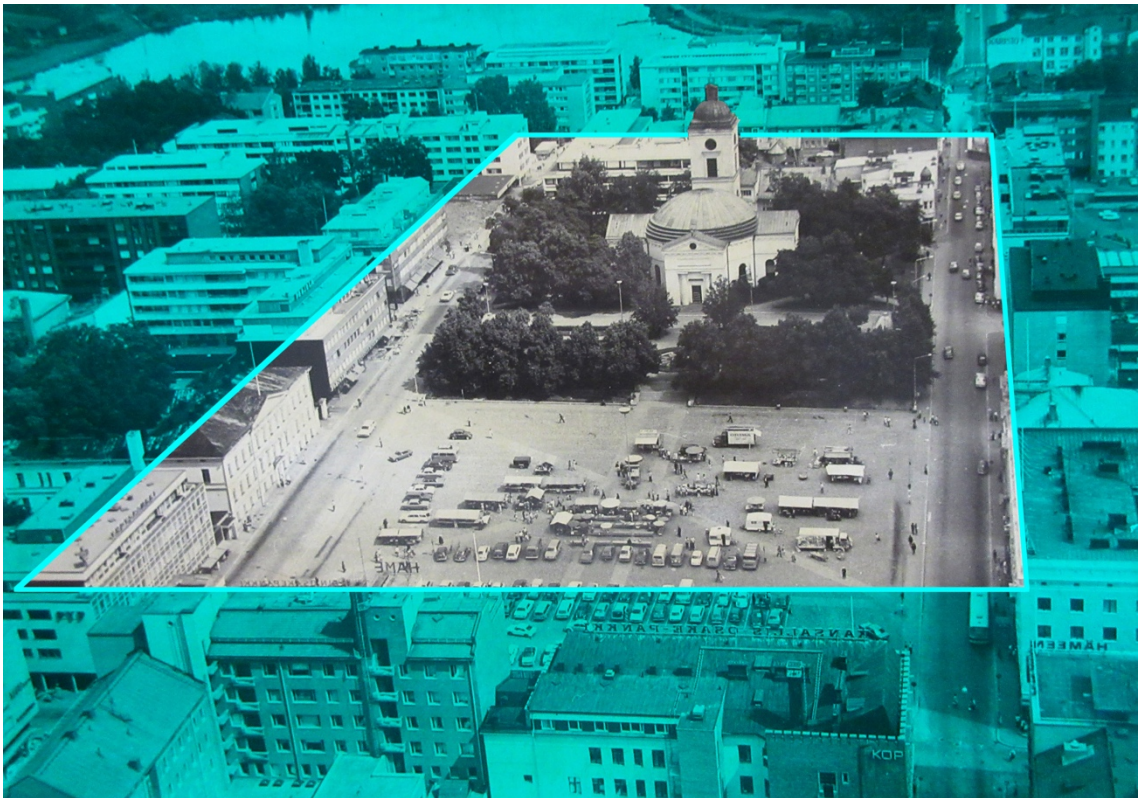
As Oy Hämeentori oli ensimmäinen korkea rakennus Hämeenlinnan keskustassa ja edelleen se on korttelin maamerkki ja painopiste. Kuvaan on hahmoteltu keskimääräisellä kerroskorkeudella täydennysrakentamisen korkeustasoja kirkolta katsottuna. Koska toriaukio on itään laskeva ja laaja, kerroskorkeuden nostolla korttelissa on mahdollista tasapainottaa olemassa olevien rakennusten sommitelmaa ja vahvistaa toria rajaavaa julkisivua tai tuoda kaupunkiin uusia arkkitehtonisia arvoja.

3.5 Kortteli ja historiallisen kaupunkirakenteen korkeus



Kuvasovite 7: Toripanoraamassa näkyy lääninhallituksen, raatihuoneen, Suomalaisen säästöpankin ja asuintalojen erillisyys. Katu- ja toripinta, julkisivujen symmetria yhdistävät eri aikojen rakennuksia. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

1950-luvulla käynnistynyt kaavauudistus, teollinen rakennustuotanto, autoistuminen ja kaupungistuminen loivat tarpeen täydentää kaupunkia ylöspäin. Viisi kerrosta on säilynyt lähes 70 vuotta keskustakortteleiden peruskorkeutena, jonka yllä kirkko on säilynyt tärkeimpänä maamerkkinä erottuen kaupunkimaisemassa ja silhuetissa. Kaupunkimaisemaa ja kaukonäkymiä on tutkittu *Korkean rakentamisen selvityksessä* keskustan ja Hämeenlinnan muiden alueiden identiteetin sekä korkearakentamisen sijoittamisen kannalta. Selvityksessä on huomioitu korkean rakentamisen vaikutukset näkymiin sisääntuloteiltä sekä osana maisemaa, jossa kirkon torni muistuttaa nykykeskustasta, Hämeen linna varhaisen kaupungin sijainnista.



Kuvasovite 8: As Oy Hämeentori 1951 nousi torin puolella 6. ja sisäänvedetty ullakko 7. kerroksen korkeuteen. Ajan kaupunkirakentamisen korkeus muuttui normiksi kaavoituksen myötä ja säilynyt 2000-luvulle saakka. Kirkko on säilyttänyt maamerkkiasemansa. Kuvassa näkyy KOP:n ja As Oy Hämeentorin sisäpihojen katusivuja tavanomaisemmat julkisivut. Kadulle näkyvässä päädyssä jatkuu KOP:n talossa punatiilimuuraus ja räystäshammastus. Rajaus värillä osoittaa, miten tori rajautuu ympäröivien rakennusten keskellä ja kirkon torni nousee kattojen ylle. Valokuva 1969 Arvo Granholm, HKMA. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.



Kuvasovite 9: KOP ja As Oy Hämeentori rajaavat edelleen toritilaa. Kumpikin edustaa oman aikansa korkeinta rakentamista. Kun empiren ja uusrenessanssin kaupunkitila perustui yhtenäiseen arkkitehtuuriin ja sen linjoihin, nyt Ruusukortteli edustaa toimintojen sijoittelun yhtenäisyyttä: liiketilat sijaitsevat pääosin katutasossa ja 2. kerroksessa, ylemmät kerrokset palvelevat asumista. KOP:n talo on kokonaan palveluiden käytössä. HML, Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

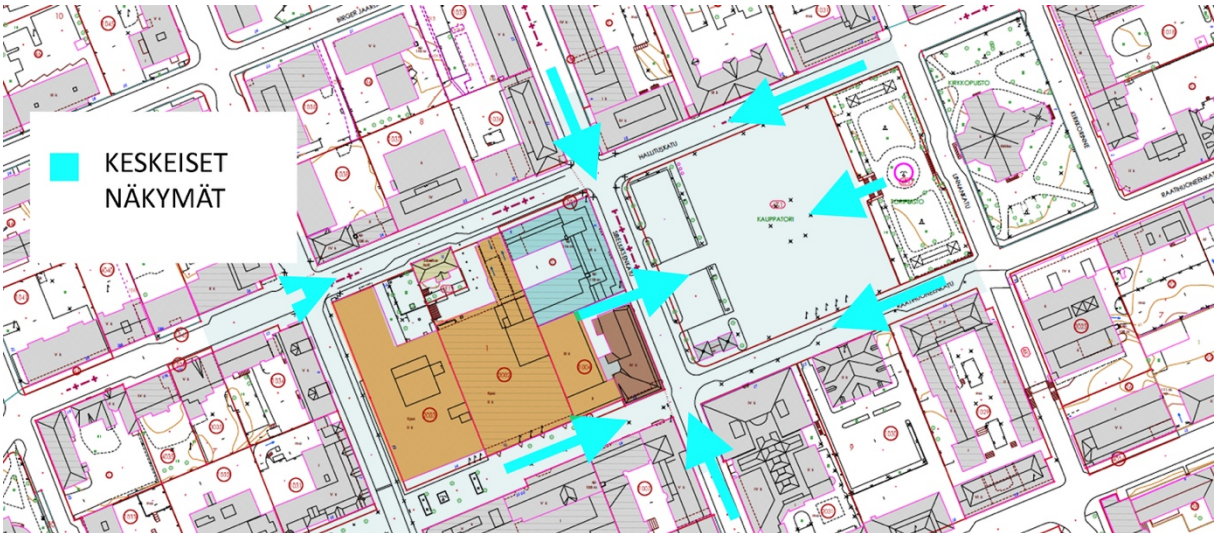
Huolimatta 1960-luvun kaavatavoitteista Ruusukortteli säilyi 1960-luvun loppuun asti umpikorttelina, jossa sisäpihat olivat yksityisempiä, tosin As Oy Hämeentorin sisäpihalle syntyi liiketilaa jo 1950-luvulla. Ensin KOP-laajennus 1960-luvulla, ja sitten uusia tarpeita edustavat 1970-luvun Centrum- ja Sokos-tavaratalot rakensivat korttelin asemakaavasta poiketen lähes kokonaan umpeen, ainoastaan jo 1960-luvulla suojellun Sibeliuksen syntymäkodin ympärille jätettiin pieni piha-alue.



Kartta 30: 1959 Olli Kivinen. Yleiskaavavisio. HML.

3.6 Korttelin kaupunkikuvallisesti arvokkaat näkymät

Korttelin kehittäminen vaatii keskeisten näkymien säilyttämistä ja arvottamista, jolle kulttuurihistoriallinen tausta antaa useita rinnakkaisia ja vaihtoehtoisia lähtökohtia.



Kaavio: Keskeiset näkymät Ruuskorttelin ympäristössä. Kantakartta HML, Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

3.6.1 Näkymät torille ja torilta

Akselien merkitys kaupunkikuvalle hahmottuu keskeisten näkymien kautta. Miten arvokkaat historialliset rakennukset vaikuttavat kaupungin tunnelmaan, ohjaavat liikkumista ja toimivat arjen kiintopisteinä sekä historian kerroksellisuuden rakennusosina. Kaupunkiakselit ovatkin sekä symbolisia, kuten kahden torin tai kirkon välisiä, että konkreettisia koko korttelilinjan levyisiä kadut mukaan lukien. Kaupunkiakseleiden keskeisiä elementtejä ovat julkiset tilat, puistot, aukiot ja rakennukset.

Itä-länsisuuntainen akseli rakentuu toria rajaavista Hallitus- ja Raatihuoneenkaduista. Nykyinen katutila ei muodosta yhtenäistä kaupunkiarkkitehtonista kokonaisuutta verrattuna empiren tai uusrenessanssin ajan kaupunkiin, jossa tilan leikkaus seurasi tiukkaa rakennusjärjestystä. Räystäs- ja ikkunalinjat, sokkelien korkeudet, rakennusten asema tontin rajalla ja arkkitehtoniset yksityiskohdat alistuivat kokonaisuudelle ja loivat yhtenäiset ilmeen.



Kuva 11. Sibeliuksenkatu kytkeytyy toriaukeaan, näkymä kirkolle on olennainen katutasosta ja asuin- ja liikekerroksista. Keskeinen akseli ja sen diagonaalit ovat torin tärkeimmät näkymäakselit.



Kuva 12. Kirkkoa vastapäätä suunniteltiin 1700-luvun lopulla raatihuonetta. Kirkon arkkitehtonista vastinparia ei kuitenkaan rakennettu koskaan, vaan raatihuone rakennettiin lääninhallituksen vastinpariksi ristikkäiseen akseliin.



Kuva 13. Kirkon tasanteelta ei ole näköyhteyttä nykyiselle kumppanuustalolle, entiselle kirjasto- ja sotilaskirkkorakennukselle vaan akseli kohtaa varastomaisen 1980-luvun seinän.



Kuva 14. Torin halki kulkevat diagonaalit reitit.



Kuvasovite 9. Kaupungin keskeisellä akselilla sijaitsee tavaratalojen pysäköintitasanne. Korttelissa ei ole hyödynnetty yhteyttä toriin eikä keltaisella palkilla merkittyä näkymää kirkolle. Korttelin laaja paikoitustila muodostaa eräänlaisen joutomaan luonteisen tilan keskelle kaupunkia, joka mahdollisesti heikentää ympäröivien kortteleiden arvoa korkean rakentamisen kannalta. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

3.6.2 KOP ja näkymät Raatihuoneenkadulta

Raatihuoneenkadulla eli Reskan kävelykadulla eri aikakausien arkkitehtuurin elementit erottuvat toisistaan. Katutilan jäsentämisessä katupinnan ja kadunkalusteiden rooli korostuu erityisesti. Samoin rakennusten korkeuden suhde katutilaan asettaa vaatimuksia liikkumisen järjestelyihin, luonnonvalon mahdollisuuksiin sekä tilan luonteeseen julkisena tilana. Reskan katutila on paikoin kapea ja korkea, tiivis ja kaupunkimainen, joskaan ei yhtenäinen. KOP:n vanha osa on omaleimaisena tärkeä maamerkki.



Kuvasovite 10. Raatihuoneenkatu edustaa kapeaa tiivistä katutilaa. KOP ja viereinen Hämeen Vakuutuksen talo muodostavat portin torille ja kävelykadulle. Kulma on avattu KOP:n talossa 1960-luvulla. Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.



Kuva 15. KOP:n katutason kulma on muutettu useammassa vaiheessa.



Kuva 16: Saapuminen torille Reskalta. Näkymä kirkolle on arvokas.

Vuosikymmeneltä seuraavalle säilyvä näkymä kiinnittää katsojan ajalliseen jatkumoon. Rakennuksen päädyn ympäri kiertyvä punatiilinen julkisivu luo arvokkaan osan näkymää kirkolle ja tiiviin katutilan vastakkaisten rakennuksen kanssa kadun kulmassa. Rakennus korostaa korttelin kulmaa. Laajennusosa ei ole säilyttänyt alkuperäistä luonnettaan.



Kuva 17. Raatihuoneenkadulla eli Reskan kävelykadulla eri aikakausien arkkitehtuurin elementit erottuvat toisistaan. Katutilan jäsentämisessä katupinnan ja kadunkalusteiden rooli korostuu erityisesti.



Kuva 18. Reskan länsipäässä on kauppakeskus. Kävelyakseleita on suositeltavaa kehittää edelleen.

3.6.3 Sibeliuksenkatu – Hämeentori ja KOP torin rajana

Kadunvarsi pysäköinti, osin myös istutukset rajaavat Sibeliuksen kadun irralleen torista ja katujulkisivusta jää erillinen kulissi torille.



Kuva 19. Sibeliuksenkatu pohjoiseen. Katutaso palvelut yhdistävät julkisivun kaupan alueeseen. Katu on pysäköinti- ja asiointikatu.



Kuva 20. Sibeliuksenkatu etelään. Tori on rajattu kadusta puurivillä ja kadunkalustein.



Kuva 21. As oy Hämeentori on Hallituskadun maamerkki ja torin tärkeä kulmarakennus.



Kuva 22. Länteen laskeva Hallituskatu ja As Oy Hämeentori kirkon kohdalta katsottuna.

Torin kulmassa Hämeentori on maamerkkirakennus saapuessa torille sekä jatkaessa matkaa kirkolta länteen.



Kuva 23. Saapuminen torille Hallituskadulta. Hämeentorin korkein osa on maamerkki myös Sibeliuksenkadulle. Toinen katusivu on vähemmän koristeltu ja pääty suunniteltiin liitettäväksi seuraavaan taloon.

3.6.4 Hallituskatu – As Oy Hämeentori 1950-luvun ja Sibeliuksen syntymäkoti vanhan katulinjan näyttäjinä

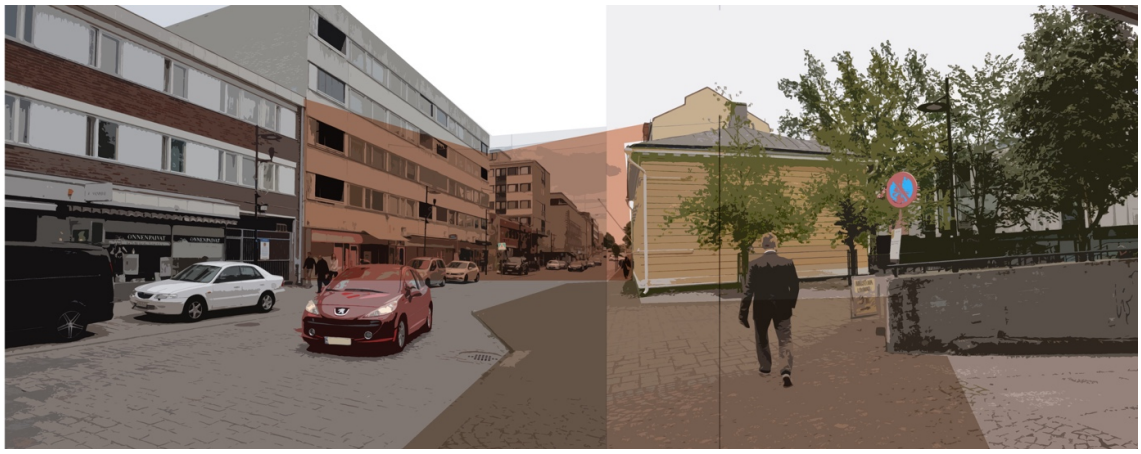


Kuvasovite 11. Hallituskadulla katulinja on levennetty väljemmäksi As Oy Hämeentorin kohdalla. Empire- ja uusrenessanssikorttelin raja on merkitty kuvaan turkoosilla.

Sibeliuksen syntymäkoti muistuttaa alkuperäisestä katulinjasta. Rakennuksen suljettu ikkunaton pääty ei kerro talon toiminnasta ja se osin sulkee katujakson, toimien sen päätteenä. Talon edustavimmalle talon katujulkisivulle ei ole luontevaa näkymää torin suunnasta. Kadun luonteesta ovat kadonneet arvokkaan akselin piirteet. Leveä katutila ja vaihtelevat kerroskorkeudet hävittävät tiiviin kaupunkimaisen katutilan luonteen.



Kuva 24. Hallituskatu itään Kasarmikadun kulmasta.Sibeliuksen syntymäkoti katkaisee katulinjan ja -näkymän myös tähän suuntaan. Rakennus oli 1800-luvun lopulta asti rakennettu kiinni kaksikerroksiseen kivitaloon, nykyinen pääty on palautettu oletetun alkuperäisen asun mukaan.



Kuvasovite 12. Hallituskadulta on yhteys Sibeliuksen syntymäkodin museoon pihan puolelta sekä entisen Sokoksen kaksikerroksisiin liiketiloihin, joista suuri osa on tyhjillään. kadulta on ajoyhteydet kellareihin sekä pysäköintitasanteelle. Kivetyllä pihalla sijaitsevat korttelin ainoat puut, suurehko tammi ja nuorempia jalavia ja pilvikirsikkapuita.

Sibeliuksen syntymäkodin ympäristössä on mahdollisuus kehittää kaupunkiaukio tai urbaania sisätilaa tukemaan museotoimintaa. Syntymäkodin katujulkisivu on talon arvokkain rakennushistoriallinen osa. Katu- ja aukiotilan tulisi erottua toisistaan.



Kuva 25. Sibeliuksen syntymäkodin pääty ja kulkureitti museoon ja kauppakeskukseen, ajoluiska tasanteelle.

Ajoluiskat pysäköintitasoille ja kellareihin osin katkaisevat katuakselit kulkureitteinä. Ajoluiskien sijoittaminen ja detaljointi vaatii uusia ratkaisuja eri liikkumistapojen yhdistämiseen ja katusivun yhtenäisyyden säilyttämiseen ja kehittämiseen.



Kuva 26. Sibeliuksen syntymäkodin julkisivu on 1960-luvun rakennussuojelun palauttama. Entisöinnissä on hyödynnetty purettujen empirerakennusten osia.



Kuva 27. Sibeliuksen syntymäkodin pihasivulla on tasoeroja ja puita.



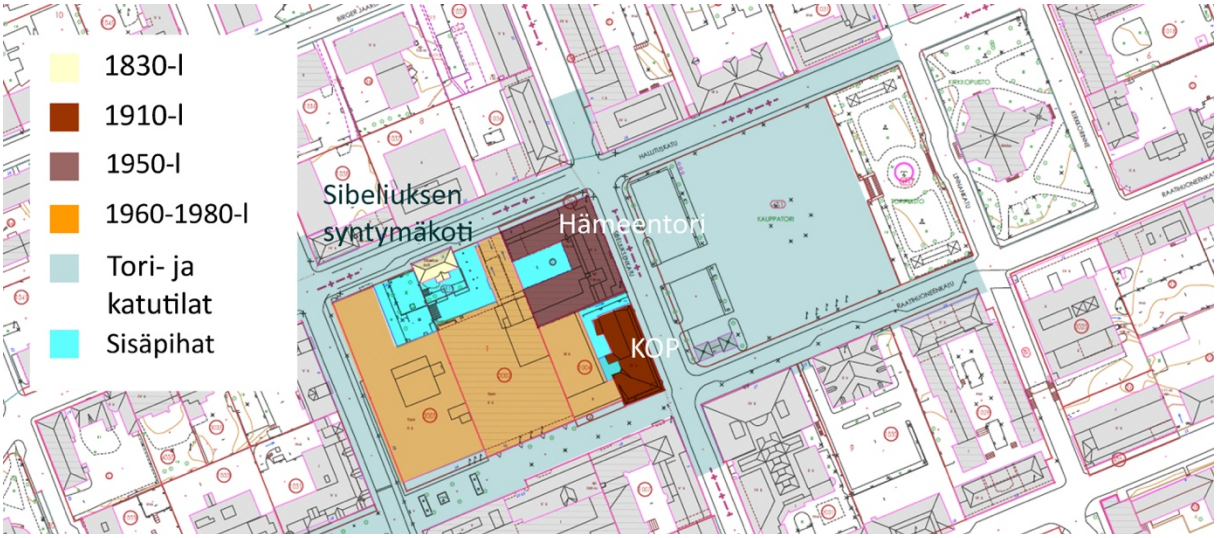
Kuva 28. Kasarmikatu on leveä kaupan ja asumisen katu.

4 Yhteenveto ja arviointi

4.1 Arvokerrokset

Ruusukortteli on historiallisesti monikerroksellinen kortteli. Arvokkaimmista kerroksista ovat säilyneet 1910-luvun KOP katujulkisivut, 1950-luvun As Oy Hämeentorin katujulkisivut ja alkuperäinen rakennusmassa. 1830-luvulta jäljellä on Sibeliuksen syntymäkoti ja sen edustama empirekaupungin katulinjan osa, talon ulkoasu on 1960-luvun rakennussuojelun tuottamaa kerrosta. Sibeliuksen syntymäkodin museona rakennuksella on erityinen henkilö- ja kulttuurihistoriallinen arvo. Rakennuksen sisätilojen konservointi jatkaa rakennussuojelun kaarta ja museotoiminta kulttuuri- sekä matkailupalveluita.

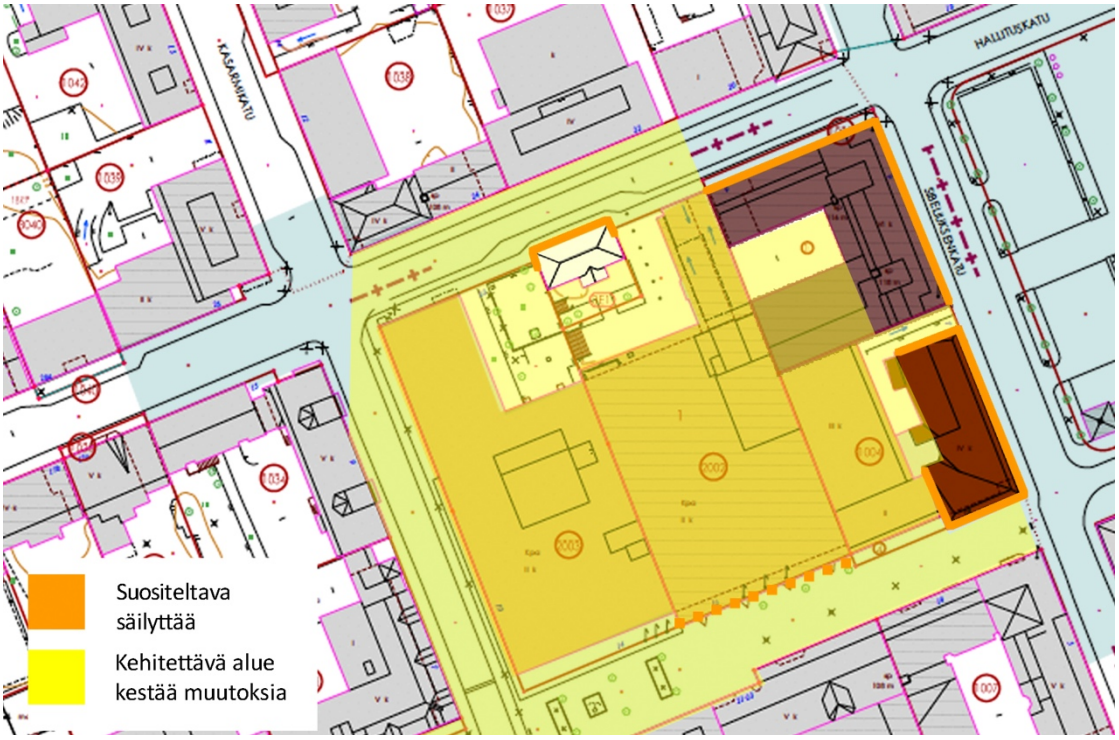
Uusimmat 1960-1980-luvun kerrokset ovat pääosin menettäneet arkkitehtonisen arvonsa nopeammin kuin vanhemmat rakennukset. Entinen Sokoksen kiinteistö on arvioitu yleiskaavassa suojeltavaksi, rakennusta ei arvioitu tässä selvityksessä.



Kaavio: Arvokerrokset. Pohjakartta HML, Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

RUUSUKORTTELIN KESKEISIMMÄT KERROSTUMAT JA MUUTOSVAIHEET:

- 1780- kauppojen kivi- ja puutalojen 2. kerroksinen kortteli
- **1830- palon jälkeinen matala 1. kerroksinen kauppiaskortteli palokujineen, empire**
- **1865 Jean Sibelius syntyy korttelissa**
- 1880-l pankkien, kaupan ja asumisen puu- ja tiilirakennusten tiivis pienten pihojen kortteli, uusrenessanssi
- **1910- pankkien kasvu aika, monumentaalisuus, historismi**
- **1950-l asumisen ja kaupan muutosaika, korkean betonirakentamisen aika, autot, funktionalismi, modernismi**
- **1960-l rakennussuojelu, Sibeliuksen syntymäkodin entisöinti ja museotoiminta**
- 1970-l kaupan erikoistuminen ja kasvu, automarket-ajan alku, asuminen vähenee, pihat katoavat, teollinen modernismi
- 1980-l pankkien kasvu, kaupan tilojen muutokset
- 1990-l keskustan näivettyminen, kaupan siirtyminen, terveyspalvelut ja erikoisliikkeet



Kaavio: Muutoskyky. Pohjakartta HML, Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy.

Suojeltujen rakennusten katusivut, päärakennusmassat ja alkuperäiset materiaalit sekä detaljit tulee säilyttää. Korttelia ympäröivät kadut, rakennusten sisäpihat ja niiden julkisivut sekä laajennusosat kestävät muutoksia arvorakennusten läheisyyden huomioiden ja kunnioittaen. Suojeltujen rakennusten näkymiä torille ja keskeisille katunäkymille ei tule estää. Uudet rakennusosat korttelissa tulee rakentaa laadukkaasti ajan arkkitehtuurin keinoja käyttäen ja hienovaraisesti arvoympäristöön sovittaen.

4.2 Ominaispiirteet ja muutoksensietokyky

- Arvokas torin sivu, KOP:n ja Hämeentorin katujulkisivut detaljeineen on suositeltavaa säilyttää katutason yläpuolella.
  Säilyttämisessä suositeltavaa alkuperäisten osien korjaus ja entisöinti.
  - Rakennusten väli torisivulla kestää muutoksia.
- Keskeiset näkymät Sibeliuksen kadulta, Hallituskadulta ja Raatihuoneenkadulta kirkolle ja torille on suositeltavaa säilyttää ja näkymiä torilta on suositeltava kehittää.
- Katutasossa on suositeltavaa säilyttää alkuperäiset materiaalit ja ikkunajaot.
- Pihasivut, KOP laajennus ja Hämeentorin sisäpihan siipiosa kestävät muutoksia.
- As Oy Hämeentorin porrashuoneet on suositeltavaa säilyttää.
- Torisivulla voidaan lisätä mainoksia julkisivuihin ja räystäslinjaan vanhoille paikoille.
- Korttelin käytön jatkuminen asuin- ja liike-elämän palveluksessa. Korttelissa suositeltavaa jatkaa toimintojen sekoittamista.
- Sibeliuksen syntymäkodin rakennusmassa, katujulkisivu ja katulinja suositeltavaa säilyttää, muuttunut pihan puoli kestää muutoksia ja liittämisen uuteen rakennusosaan.
- As Oy Hämeentori määrittelee edelleen keskustan rakentamisen korkeuskaton. Korkeampi rakentaminen muuttaisi keskustan vallitsevat kauko- ja erityisesti lähinäkymät, kirkon, torin ja sen ympäristön valtakunnallisesti arvokkaan ympäristön tilahierarkian ja kirkon roolin kaupunkiakseleiden ytimenä.
- Tasapainoisen ja historiallisen, valtakunnallisesti arvokkaan torimaiseman näkymät huomioitava ympäristön suunnittelussa

4.3 Suositukset, huomiot ja kehityskohteet:

Ruusukortteli on Hämeenlinnan kaupunkihistorian arvokas kaupan ja asumisen kortteli, jonka kehittäminen vaatii erityistä huomiota.

4.3.1 Korttelin kehitys ja arvokohteet

- Suojelu ja riittävä hoito ja sen tuki kulttuurihistoriallisille kohteille

4.3.2 Katusivut ja kadut osana akselia

- Torisivun porttimainen rakennusten väli on suositeltavaa kehittää kirkon vastinparina, mahdollisena puolijulkisena kulkureittinä palaten alkuperäiseen akselisommitelmaan. Rakennusten väli torisivulla kestää muutoksia ja on suositeltava kehittää rakennusten erillisyys huomioiden. Arvokerrostumat on suositeltavaa huomioida jatkosuunnittelussa.
- Korttelin torisivun rakennusmassojen tasapainottamista uusin rakennusmassoin on tutkittava sekä tori- että katunäkymien kehittämiseksi. Sibeliuksenkatua on suositeltava kehittää osana toriaukiota.
- Katunäkymissä on suositeltavaa vahvistaa yhteyttä toriin.
- Empiren korttelirakenne, ehjien kulmien säilyttäminen vahvistaisi empirelle tyypillistä korttelirakennetta. KOP: katutason kulman palauttaminen suljetuksi sisätilaksi olisi suositeltavaa.
- Keskeisten kaupunkiakselien katujen ja koko liikkumisverkoston kehittämisen osana korttelia.
- Liikenne-, katutilan-, ja katuvalaistuksen suunnittelu kulttuurihistoriallisista katutilan lähtökohdista. Torin ja historiallisen akselin katujen yhdistäminen kadunkalustein ja pintamateriaalien laadukkaalla suunnittelulla.

4.3.3 Täydennys-ja korkea rakentaminen

- Korkea rakentaminen muuttaisi todennäköisesti torin tasapainoista, historiallista ilmettä, kirkko menettää kaksi vuosisataa kestäneen, hallitsevan kiintopisteen roolin torimaisemassa.
- Korkea rakentaminen muuttaisi katutilan ja rakentamisen historiallisen suhteen.
- Korkea rakentaminen sijoittuisi keskeiseen kaupunkiakseliin sekä torin ja kirkon maisemaan, historiallisen kaupunkimaiseman ja sen kehityksen paraatipaikalle. Akseleiden kiintopisteinä ovat olleet 1800-luvulta lähtien puistot ja julkiset rakennukset.
- Erityisen laadukasta arkkitehtuuria: kulttuurihistoriallisten kerrostumien oivaltava käyttö, materiaali ja teknisten ratkaisujen kestävät valinnat, lähi- ja kaukonäkymien, akselien näkymien, kattomaiseman, maisemarakenteen sekä katutilojen tarkkaa tutkimista.
- Korkea rakentaminen kortteliin vaatii lähinäkyminen tarkkaa tutkimista sekä katutasolta että kattomaisemasta. Kaukonäkymiä on selvitetty korkean rakentamisen selvityksessä. Jatkosuunnittelussa on suositeltavaa selvittää ja hyödyntää näkymiä torille ja kirkolle.
- Kaukomaisemaa tärkeämpiä ovat näkymät katutiloissa ja torimaisemassa, jotka ovat erittäin merkityksellisiä, kaupunkilaisten olohuone.
- Kattomaiseman ja kattorakentamisen laadun erityinen huomioiminen.

4.3.4 Sibeliuksen syntymäkoti

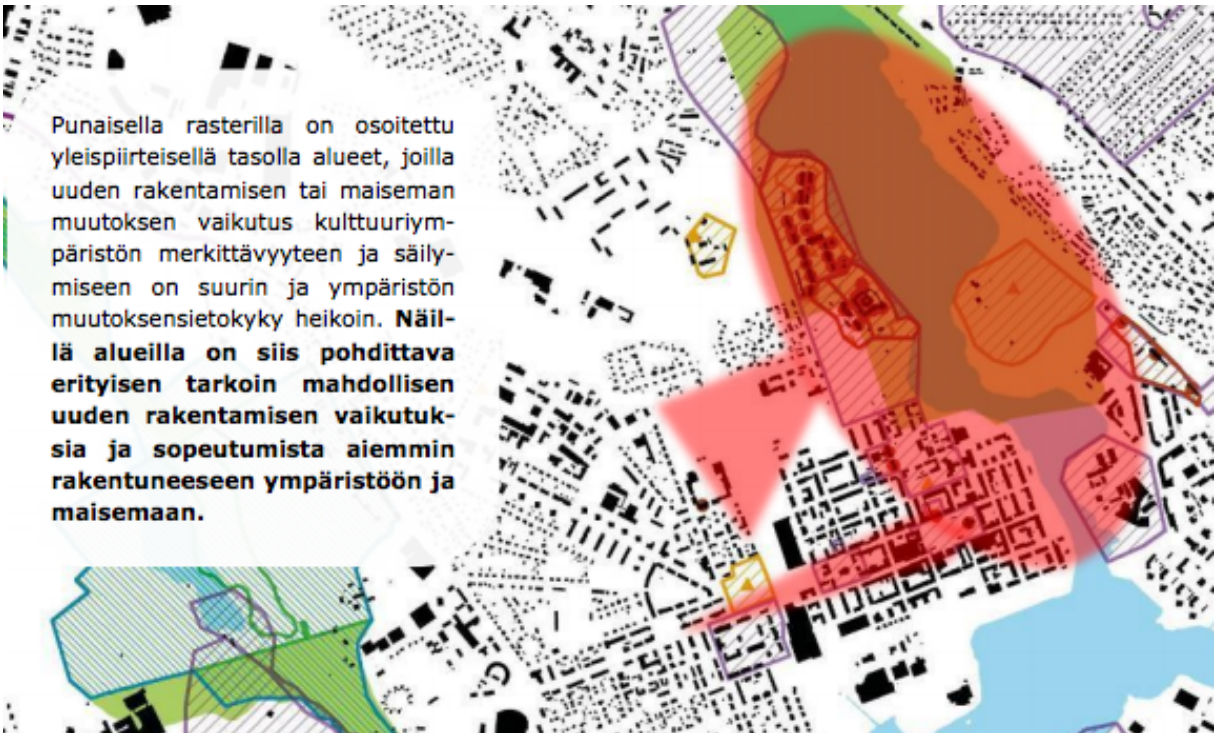
- Sibeliuksen syntymäkodin museotoiminnan kehittäminen on suositeltavaa rakennuksen ulkopuolella ja kytkeä rakennus korttelin nykyrakenteeseen. Suositeltavaa pohtia museotoiminnan ytimen musiikin kuuntelun ja äänimaailman kulttuurihistoriallista merkitystä museon kehittämisessä. Museon perustamiskirjan mukaan museo perustettiin Sibeliuksen musiikin kuuntelun mahdollistamiseksi.

4.4 Täydennysrakentamisen sietokyky ja korkean rakentamisen ja historiallisen kaupunkimaiseman suhde



Kuva 29. Toripanoraama Ruusukorttelin katolta.

Korkean rakentamisen selvitys valmistui 03/2018. Korkeaa rakentamista tutkitaan edelleen käynnissä olevan kaavamuutoksen yhteydessä. Selvityksen mukaan kortteli ja koko akseli kestävät korkean rakentamisen muutoksia heikosti. Nykyinen kaupunkirakenne ja maisema on yhdistelmä uusklassismin, empiren, renessanssin ja modernismin kaupunkisuunnittelua ja tarpeita, mahdollinen tornihanke kuuluu jo seuraavaan kerrostumaan, jossa kaupunki kasvaa taivaalle ja maan alle.



Kaavio: Korkean rakentamisen vaikutukset, kulttuurimaiseman herkkyysalueet.
Korkean rakentamisen raportti, Ramboll 2018.

Arvokkaimmat näkymät korkean rakentamisen kannalta Ruusu-korttelista ovat torille ja kirkon ympäristöön, sekä kaukomaisemat, vesistönäkymät, näkymät puistoihin ja arvorakennuksille. Vihreät elementit koko keskustan alueella ovat korkealle rakentamisen sietokyvylle keskeinen tekijä.

Ruusukorttelin korkeuden sietokyky rajoittuu historiallisesti seitsemään kerrokseen, jossa perustasoltaan kirkkoa selvästi alempana sijaitseva kortteli jää selkeästi maamerkkirakennuksena toimivan kirkon ja sen 34 metriin nousevan tornin alle.

Seitsemän kerroksen ylittävät rakennukset muuttaisivat 1950-luvulta asti vallinneen kaupunkirakenteen hierarkian. Kirkon tornia korkeampi rakentaminen muuttaisi koko historiallisen arvohierarkian.

Valtakunnallisesti arvokkaaseen ympäristön näkymiin vaikuttava arkkitehtuurin tulisi olla poikkeuksellisen laadukasta, aikaa kestävää ja perusteltua – valtakunnallisesti merkittävää arkkitehtuuria 2000-luvun kerroksena.

Nykyisellään Kop ja Hämeentori muodostavat monumentaalisina ja korkeimpina torin laidalla Ruusukorttelin hallitsevimman elementin. Niille alistuvat matalammat entiset Sokoksen ja Centrumin, korttelin täyttävät liikerakennukset. Tämän kerroksen arvo on heikentynyt merkittävästi ja vaatii muutosta. Tyhjät liiketilat, materiaalien huono tekninen laatu, pysäköintikannen näkymät sekä lukuisat huonosti rakennuksiin sovitetut muutokset vähentävät koko korttelin arvoa. Vain liiketoimintaan tarkoitetut tilat vähentävät rakennusten merkitystä aiempiin monikäyttöisiin asuin-ja liiketiloihin verrattuna.
Sibeliuksen syntymäkodin talo on mittakaavaltaan ja materiaaleiltaan täysin erilaisena jäänyt huonokuntoisen, arkkitehtuuriltaan vähempiarvoisen rakennuskannan puristukseen. Taloa ympäröivä pihatilaa tulisi kehittää joko kaupunkiaukiona tai museotoimintaa tukevana tilana.



Kuva 29. Sibeliuksen syntymäkoti pysäköintitasanteelta.



Kuva 30. Kattomaisema linnan suuntaan As Oy Hämeentorin katolta.



Kuva 31. Kattomaisema Sokoksen pysäköintitasanteelle As Oy Hämeentorin katolta.



Kuva 32. KOP:n sisäpiha ja kattomaisema Hämeentorin parvekkeelta.



Kuva 33. Pysäköintitasanne länteen..

4.5 Lähteet

Hagman, Tyko. *Kunnallis-historiallinen kertomus Hämeenlinnan kaupungista*. Hämeenlinna, 1900.

Hämeen maakuntakaava 2040. Hämeen liitto. http://hameenliitto.fi/fi/maakuntakaava2040

Hämeenlinnan kaupunki. *Kaavoituskatsaus 2018.* http://hameenlinna.fi/pages/400480/HML%20Kaavoituskatsaus%202018.pdf

Hämeenlinnan kaupunki. *Kantakaupungin osayleiskaava 2035*. http://www.hameenlinna.fi/pages/473870/9512%20Selostus%204.4.2018.pdf

Hämeenlinnan kaupunki. *Keskustavisio 2014. Strateginen maankäyttöä ohjaava selvitys*. http://hameenlinna.fi/Palvelut/Kaavat-ja-rakentaminen/Kaavoitus/Keskustavisio/ http://www.hameenlinna.fi/pages/473870/Keskustavisio_selostus.pdf

Hämeenlinnan kaupunki, Ramboll. *Korkean rakentamisen raportti.* 2018. http://hameenlinna.fi/pages/590466/HML_Korkea_pptraportti_12032018_pien.pdf

Hämeenlinnan kaupunki. *Hämeenlinnan rakennushistoriallinen selvitys 2014.* Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy. A: Esipuhe, Yleiskuvaus, Aluekortit, Rakennusikäkartta ja ruutukaavan kehitys 1778-1887, Yhteenveto ja johtopäätökset.

Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo. *Hämeenlinnan kaupungin historiallisen museon vuosikirja: 1990.* [Hämeenlinna]: [Hämeenlinnan kaupunki], 1990.

Jokiniemi, Erkki, and Nikolas Davies. *Kuvitettu rakennussanakirja suomi-englanti-suomi: Illustrated Building Dictionary Finnish-English-Finnish.* Helsinki: Rakennustieto, 2012.

Kanta-Hämeen maakuntakaava 2040. Hämeen liitto. http://hameenliitto.fi/fi/maakuntakaava2040

Koskelainen, Liisa. K*aupunkikuvan Kulisseissa: Hämeenlinnan seudun historia kiinteistöalan näkökulmasta 1892-2012.* Hämeenlinna: Kiinteistöliitto Kanta-Häme, 2012.

Lilius, Henrik, Marja-Liisa Ripatti, Inka-Maria Laitila ja Voitto Ahonen. *Arx Tavastica 8. Hämeenlinna: Tavastehus*. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki, 1989.

Lilius, Henrik. *Kaupan arkkitehtuuria Suomalaisessa puukaupungissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2003.

Lilius, Henrik, and Pekka Kärki. *Suomen Kaupunkirakentamisen Historia: II*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2014.

Lindeqvist, K. O. *Hämeenlinnan kaupungin historia: II osa, Kaupungin historia Ruotsin vallan aikana.* Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki, 1926.

Lindeqvist, K. O. *Hämeenlinnan Kaupungin Historia. III osa: Hämeenlinnan kaupungin historia vuosina 1809-75.* Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki, 1930.

Putkonen, Lauri ja Marja Ivars. *Kyliä ja kortteleita: Hämeenlinnan ja Hattulan rakennuskulttuuriselvitys.* Hämeenlinna, 2003.

Putkonen, Lauri. *Rakennettu Häme, maakunnallisesti arvokas rakennusperintö.* Hämeenlinna: Hämeen liitto, 2003.

Rakennettu Kulttuuriympäristö: *Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt.* Helsinki: Ympäristöministeriö, 1993.

Rauske, Eija. *Arkkitehtikolmikko: Usko Nyström, Albert Petrelius, Vilho Penttilä*. Helsinki: Suomen Arkkitehtuurimuseo, 2014.

Teerijoki, Ilkka. *Hämeenlinnan historia: Ensimmäisestä maailmansodasta 2000-luvulle*. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki, 2014.